

TERRA DE OUTES 61

Xaneiro - Marzo 2023

1€

oi
nesten

A xurisdición de Muros (XXIV)
Economía: Inflación alta, é mala para todos?
Hórreos de an Ourente (II)
Saudegalizando:
colapso na atención primaria
Os papeis de Añón:
"Desde Rusia con Añón" (III)
... e as nosas seccións habituais.

Entrevista a...
Deolionda Gómez

Editorial

Vinte anos máis

(Nin afundiou o Estado nin emerxeu a nación)

Conmemorabamos no número anterior os quince anos desta nosa revista. Pasa o tempo, mais os feitos permanecen. Tamén teríamos que botar a conta dos vinte anos que levamos, humildemente, a batallar, non só pola cultura, senón tamén polo civismo, como recollen os adxectivos da asociación Terra de Outes. Porque, aínda que nos constituímos oficialmente no 2005, entre os mesmos socios fundadores podemos rastrexar moitos nomes de quen xa responderan ao chamamento de Xoán Mariño para organizar a rama outense da plataforma Nunca Máis, creada aos poucos días da “castástrofe do Prestige”.

Desde aquel movemento activista reclamáronse responsabilidades medioambientais, xudiciais e políticas da maior desfeita ecolóxica que viviramos no país. Así como a negrura do chapapote afundido tinxía simbolicamente a bandeira galega, a esperanza parecía emerxer canda a brancura dos traxes do voluntariado que limpaba as praias. Porén, como a cousa vai de datas, tamén recordamos que unha década despois, cando xa espertáramos daquel soño colectivo de dignidade, foi como se o tempo non pasase, mais o chapapote aínda estaba alí, os seus residuos resisten pegados ás rochas como rabiosas caramuxas de veneno e morte. Quedábanos a memoria traumática como marcador identitario por un intre e mais unha sentenza xudicial no noso idioma. Nada máis.

E nunca máis estivemos libres de perigo: a prohibición dos barcos monocasco (como era o caso do Prestige) por parte da Unión Europea só atinxe aos propios do seu territorio. Á espera do seguinte gran desastre, a experiencia ensínanos que vencen os piratas no mar e vencen as ratas na política: estas non saben ren do goberno (dun barco) mais son as primeiras en abandonar a nave cando as cousas torcen. Tamén dez anos despois dun novo sinistro, desta vez o do accidente do tren en Angrois, ten lugar un macroxuízo do que prevemos unha sentenza final con cheiro a fuel. Mais nós seguiremos, en clave marítima, a nosa derrota.

Dicionario xeográfico Xoán Mariño

Estepa. Formación vexetal de mato baixo propia do interior dos continentes, particularmente Rusia, onde se producen os famosos manteigados.

Lira. Parroquia de Carnota de onde proceden os lirios, peixes que aquí chamamos “bacalaos”.

Oriente Extremo. Dise da persoa que se excede ata o extremo nas súas orientacións.

Oriente Próximo. Dise das persoas ben intencionadas que orientan ao próximo polo bo camiño.

París. Capital de Francia de onde son naturais os paridos, motivo polo que está tan estendido o dito de que tódolos nenos veñen de París.

Pataconia. Territorio do sur da Arxentina onde todo non vale máis ca un pataco.

Turquía. País mediterráneo de onde son orixinarias as turquesas, mulleres que pola súa beleza parecen pedras preciosas.

Vilardigo. Lugar da parroquia de Cando que se usa na coñecida expresión para corrixirse un mesmo: “Onde dixer Vilardigo, digo Vilardiego”.

Vilariño. Lugar da parroquia de Sabardes que en castelán traducen como Villarino, Villarito ou Villarejo, esta última usada para referirse ao “Gran Hermano” que todo o escoita.

Director: Xosé M. Vázquez Luhía-Especht

Consello de Redacción: Domingo Campos, Xoán X. Mariño, Manuel do Río, Lidia Vicente, Ramón Blanco

Edita: A.C.C. Terra de Outes

Maqueta e imprime: Grañoia, S.L.

Correo electrónico: terradeoutes@gmail.com

Visita a nosa páxina web:
www.terradeoutes.com

Revista subvencionada por:

**Deputación
DA CORUÑA**

Concello de Outes

Xa van alá 15 anos

O pasado 15 de outubro, no seu local social do Cruceiro de Roo, Terra de Outes presentou a súa revista do mesmo nome que chega con este nº 60 aos 15 anos de existencia. A asociación quixo celebralo cunha comida para os seus socios no transcurso da cal o seu presidente, Xoán Mariño, presentou o novo exemplar coma un broche brillante a esta longa traxectoria: unha revista que como é habitual inclúe variados contidos (historia, patrimonio, lingua, saúde, viaxes, política nacional e internacional, entrevistas, páxinas literarias...), produto da creatividade de gran número de colaboradores entre os que destaca a participación dunha significativa presenza feminina (nove mulleres entre os algo máis de vinte escritores) que encheron este número especial de 48 páxinas cuxa capa é obra do deseñador gráfico Pepe Barro.

Xoán Mariño (presidente da Asociación), Ramón Blanco (secretario da mesma) e Xosé M. Vázquez (director da revista) na presentación do novo número de Terra de Outes.

XIII Muiñada

O pasado sábado 26 de novembro, no Centro Social de Outes, tivo lugar a clausura da XIII Muiñada, as xornadas de exaltación do patrimonio cultural, que nesta ocasión a asociación Terra de Outes adicou á arquitectura popular de Outes, coa presentación do libro *OS HÓRREOS DE OUTES. 1 Hórreos de Cando* da autoría do investigador e escritor Xoán Mariño, quen, acompañado do profesor e escritor Ramón Blanco no acto de presentación, explicou que esta publicación é o resultado da catalogación da arquitectura popular deste municipio emprendida polo mesmo autor no ano 2000 polo empeño da que fora primeira directora do IES Poeta Añón, Pilar Sampedro, quen ofreceu o seu alumnado para realizar o traballo de campo previo e colaborou de forma entusiasta e eficaz na tarefa.

O manuscrito do libro, que estivo agardando nun caixón durante 20 anos, e publicado por fin pola asociación organizadora destas xornadas, recolle máis de cen hórreos tradicionais de diferentes tipoloxías e tamaños, organizados por lugares, da parroquia de

Cando. É o primeiro da serie que pretende divulgar os máis de 1.200 hórreos deste concello, á que seguirá logo outra serie cos 200 muíños de río, outra de fontes e lavadoiros e unha última con pombais e reloxos de sol.

Homenaxe a Chema Fuentes

O pasado ano, coa ocasión do 50 aniversario do falecemento de Chema Fuentes, o estudante de Medicina natural de Outes, ás mans da policía franquista, a nosa asociación promoveu un acto de homenaxe que lle presentou ao Concello de Outes para que este fose un acto de carácter institucional, solicitando que o pleno da corporación municipal asinase unha resolución en tal sentido na representación de todo o pobo de Outes. O mesmo pleno municipal, por unanimidade de todos os grupos, acordou poñer unha placa no seu recordo perto da súa casa natal, na praza da Cruz, que pasará a recibir o nome do estudante asasinado. O acto de inauguración da placa realizouse o 3 de decembro, coa asistencia de numerosos veciños e veciñas, e nel Xan García, na representación de Terra de Outes, lembrou a figura do mozo estudante, as circunstancias da súa morte e como o vil asasinato alporizou o alumnado da Universidade de Santiago, que iniciou un longo período de protestas contra o réxime franquista.

No acto falou tamén Pepa Fuentes na representación da familia e, finalmente, o alcalde Manuel González leu a acta da sesión municipal na que se recollía o recoñecemento de Outes ao malogrado mozo estudante.

A xurisdición de Muros (XXIV)

Interrogatorio de Carnota (VII)

Xoán F. García

Priorado de San Martiño de Xuvia (Narón), que cobraba un terzo do décimo na freguesía de San Cosme de Antes (Mazaricos).

Freguesías de San Mamede de Carnota, Santiago de Louro, Santo Estevo de Abelleira e San Cosme de Antes Respostas ás preguntas 15 á 18.

15.ª.- Á décimo quinta, que os dereitos impostos sobre as terras das expresadas catro freguesías son o décimo e primicia. Que o décimo se paga de dez un no que respecta a grans, liño, la, años e cabritos, e a primicia polos casais antigos. Que un e outro se perciben deste xeito: nesta freguesía de Carnota percibe o cura a sexta parte enteiramente de décimo e primicia, outras tres sextas partes D. Manuel Salvador Varela, crego de menores ordes, veciño de San Vitor de Ribandeneira, Obispado de Lugo, como dono do Simple Sinecura maior da dita freguesía, e as dúas sextas partes restantes D. Thoribio del Campillo, cóengo da Santa Igrexa de Santiago, como dono do Simple Menor da mesma freguesía. E ademais de todo isto, percibe in solidum dito cura de cada muller casada medio ferrado de centeo por razón de oblata anualmente, e de cada viúvo ou viúva tres cuncas da mesma especie.

Na freguesía de Santiago de Louro leva o cura a metade enteiramente do décimo e primicia, e a outra metade restante percíbea o Cabido de Santiago, e D. Isidro Romero veciño da dita cidade, este unha parte e o referido cabido as dúas. E ademais disto percibe o cura por razón de oblata de cada muller casada medio ferrado de centeo, e do viúvo ou viúva tres cuncas del.

Na de Santo Estevo de Abelleira percibe o cura por enteiro décimo e miudeza, e por razón de oblata un real e catorce marabedís de cada muller casada, e da viúva vinte e catro marabedís.

E na de San Cosme de Antes percibe o cura as dúas terzas partes do décimo e primicia, e a outra parte restante o Priorado de San

Martiño de Xubia, anexo ao Mosteiro de San Lourenzo de Vilanova de Lourenzán; percibe ademais disto in solidum o mesmo cura os décimos da Casa sita no lugar de Grille, da dita freguesía, que leva por razón de decimeiro. E de toda muller casada e viúva medio ferrado de trigo por oblata. Percibe tamén a Mesa Capitular da cidade de Santiago por razón de Voto ao Santo Apóstolo medio ferrado de centeo de cada individuo labrador das ditas catro freguesías. E en canto ás demais pensións particulares constarán das relacións dos interesados ás cales se remiten, e responden.

16.ª.- Á décimo sexta, que os décimos contidos na antecedente, aínda que fixamente non poden dar razón da súa cantidade, estiman ascenderán nun ano nesta freguesía de Carnota a setenta ferrados de trigo, cento cincuenta de centeo, catrocentos de millo, cincuenta libras de la, catro feixes de liño, de años e cabritos vinte reais, e por razón de primicia vinte ferrados de centeo, que todo regulado por un quinquenio importará dous mil cincocentos cincuenta reais de billón, que son os que corresponden ao cura pola súa sexta parte; e a oblata ascenderalle a cento cincuenta e cinco ferrados de centeo, e outro tanto o Voto ao Santo Apóstolo e a D. Manuel Salvador Varela. E a D. Thoribio del Campillo correspóndelle por cada sexta parte que fan nos décimos e primicias a mesma cantidade a cada un deles.

Na de Santiago de Louro ascenderán os décimos que percibe o cura pola metade enteiramente que fai neles, e na primicia, vinte ferrados de trigo, dez de centeo, douscentos cincuenta de millo, catro de millo miúdo, oito años, dous cabritos, trinta libras de la e tres feixes de liño, e por razón de primicia trinta e seis ferrados de centeo, que importará todo en mil trescentos trinta e tres reais

de billón. E outro tanto corresponde ao Cabido de Santiago e a D. Isidro Romero pola metade restante, que os dous fan. A oblata que percibe o cura chegará a cincuenta ferrados de centeo e o Voto do Santo Apóstolo a sesenta.

Na de Abelleira ascenderán os décimos a cincuenta ferrados de trigo, cento cincuenta de centeo e catrocentos de millo, catro feixes de liño, vinte e cinco libras de la, corenta reais de años e trinta de cabritos, que conforme á mesma regulación chegarán a dous mil catrocentos quince reais e a oblata a cen reais de billón; que todo isto percibe o cura. E o Voto a corenta ferrados de centeo.

E na de San Cosme de Antes ascenderán as dúas terzas partes que percibe o cura a cen ferrados de trigo, trinta de centeo, cento vinte de millo, vinte e catro reais de la, e cincuenta de años e cabritos. E por razón de primicia trinta e catro ferrados de trigo. E a outra terza parte restante corresponde en todo iso ao Priorado de San Martiño. E o que o mesmo cura percibe por razón de decimeiro ascenderá a tres ferrados de trigo, outro tanto de centeo e catro de millo e de miudezas que son cereais, que un e o outro regulado tamén por un quinquenio importará mil trescentos sesenta e nove reais, a oblata a vinte ferrados de trigo e de centeo, e outro tanto o Voto ao Santo Apóstolo.

Sobre todo o cal se remiten para maior verificación ás relacións e certificacións que en orde a iso houber, e responden.

17.ª.- Á décimo sétima, que de todo o que contén só hai muíños de pedra negra propios dos que irán sinalados e os seus consortes, que unicamente serven para o uso deles, dos cales se atopan nesta freguesía de Carnota vinte e tres, que moen só catro meses ao ano e son: o de Freán, de Jazinto Beiro, sobre o río de Freán; o do Outeiro, de Joseph Blanco, sobre o río de Lourido; o Novo, de Domingo de Louro; o de Abaixo, de Alverte Quintela, o da Rateira, de Juan Antonio de Caamaño, que se atopan sobre o río de Rio-mao; o do Cruzeiro, de Sebastián de Vigo, o de Beria do mesmo Sebastián que se atopan sobre o río de Louredo; o de Salsibrán sobre o río de Baos de Bouza; o da Coba, de Ignacio de Louro, sobre o río da Coba do Muíño; o da Cobiña, de Ignacio Blanco sobre o río das Lamas; o do Cubo, de Patricio Rodríguez sobre o mesmo río; o dos Heredeiros, de Alverte Beiro sobre o río de Cornido; o de Arriba, de Basilio Caamaño sobre o río da Curra; o de Abaixo de Pedro Alvarez, o de Badecarro de Antonio García, ambos sobre o río de nome Fervenza; o de Valdebois de Arriba sobre o río deste nome, de Ignacio Da Costa, o do Prado, de Alberto Piñeiro sobre o río de San Cibrán; o de Parada de Antonio Caamaño sobre o río de Río Seco; o da Estivadiña do Muíño de Andrés de Piñeiro, sobre o río de Pedregal; o de Cubelo, de Alberto Lado, sobre o río de Gosende, que pola pouca auga que tamén moe os mesmos meses; o Novo de Juan Ribeiro sobre o río do Apio; e o Queimado, de Juan Antonio Romero, sobre o río de Rieiro. A cada un dos cales se lle regulan de utilidade anual seis ferrados de centeo.

Na freguesía de Louro atópanse catorce muíños que son os seguintes: o de Longarelas sobre o río da Riolla, de Francisco Lariño; o de Badaqueira, de Juan Fernández, sobre o río de Bouzadares; o de Filgueira de Bernardo Martínez, o de Longarelas de Diego Sendón, o de Ribado de Domingo Lamela, o de Longarelas de Jacob Fernández, o Novo de Juan de Hermida, o de Longarela propio de Juan Antonio Da Rama, o de Longarela de Martín Caamaño, o de Longarela de Pasqual Sendón, o da Longarela de Pedro Fernández, o da Longarela de Sebastián de Louro e o do Xito de Thomas Piñeiro; que todos se atopan sobre o río Longarela,

moen catro meses ao ano e a cada un regúlanlle de utilidade seis ferrados de centeo.

Na de Abelleira, atópanse tamén catorce muíños que moen catro meses ao ano sobre o río de Agueira, chamados: o de Vilar de Ventura Lestón; o do Agriño, do mesmo Bentura; o Vello, de Ventura González; o do Paso, de Basilio Figueira; o de Rodas, de Benito Freire; o da Figueira, de Patricio Chouza; o do Tarabelo, de Pedro de Sande; o do Batán e o do Medio, do mesmo Pedro; o do Bao, de Pasqual Romero; o do Campo, de Lorenzo Lado; o de Agueiras, de Carlos de Lestón; o Novo, de Francisco Rodríguez; e o Queimado, de Juan Antonio Romero; e a cada un dos cales se lle regula de utilidade anual seis ferrados de centeo. Hai tamén na dita freguesía dous batáns que serven para abatanar teas do país sempre que se ofrece esta concorrencia: o do Porto, de Bonifacio Piñeiro e o do Porto de Pedro de Sande, que os dous se atopan sobre o río de Agueiras e a cada un regúlanlle de utilidade anual cincuenta reais de billón.

E na freguesía de San Cosme de Antes, atópanse cinco muíños sobre o río da Ponte de Antes que moen tres meses ao ano e son: o de Arriba de Andrés Ferreiro, o Vello de Antonio Grille, o de Abaixo de Juan Da Silva, o Novo de Pablo de Outeiro, e o do Prado, propio do cura.

A cada un dos cales se lle regula de utilidade catro ferrados de centeo, e responden.

Muíño restaurado de Longarelas, freguesía de Santiago de Louro (Muros).
Imaxe (murosturimo.gal)

18.ª.- Á décimo oitava, que no termo destas catro freguesías non hai sitio destinado para a rapa, porque cada individuo o fai por si na súa casa, remitíndose como se remiten ás relacións presentadas e recoñecemento feito para o número de gando. E todo o de parzaría acostúmase dar á metade da ganancia, á excepción do lanar que é a da rapa, e o cabrún e eguas, ao cuarto. En cuxa intelixencia regulan de utilidade a unha ovella por la e cría, tres reais de billón, dous pola cría e un pola la, sen que se utilice o leite por servir este para o alimento da cría. A rapa dun carneiro nun real; a utilidade dunha cabra en seis, cinco pola cría e un polo leite. A unha porca de ventre cincuenta reais. A un par de bois propios sesenta e seis reais e o mesmo dados en parzaría para dono e posuidor. A unha vaca con cría corenta e catro reais para ambos e vinte reais máis ao parceiro por razón do leite e manteiga na que se interesa, e a mesma utilidade por enteiro sendo propia. E unha vaca sen cría once reais. A unha egua oitenta aínda que sexa de calquera continxencia, e responden.

Hórreos de San Ourense (II)

Xoán X. Mariño

Como sinalamos no número anterior, catalogáronse na parroquia de San Ourense 201 hórreos tradicionais. Como alí quedou indicado, 95 deles son completamente feitos de pedra, 8 dos cales foron construídos coa mellor cantaría, 20 son perpiaños e os 67 restantes, as dúas terceiras partes, están feitos de cachotaría. A estes últimos imos referirnos agora.

Hórreos de cachotaría

Estes hórreos están construídos, na súa maior parte, con cantaría de aceptable calidade nos soportes (pés e tornarratos), pinches, xambas da porta, sobrepenas e cornixas; xeralmente tamén as grades e incluso as sobregrades

nas cales asenta a cámara (ver foto 1), aínda que a miúdo unhas e outras están ausentes nos penais. A gran diferenza con respecto aos outros dous grupos é que a cámara está conformada por pedras sen desbastar de diferentes tamaños, as máis delas de pequenas dimensións, case sempre tendendo ás formas aplanadas e deixando pequenos resquicios para a ventilación entre elas. Débese engadir así mesmo que en numerosas oca-

Foto 1 Hórreo de Enrique. Buiste.

sións estes hórreos comezan como perpiaños e na parte superior transfórmanse en hórreos de cachotería. Teitume e remates decorativos, en cambio, non presentan diferenzas respecto aos anteriores. O seu aspecto, en conxunto, pola falta de acabado, carece da elegancia dos hórreos de cantaría, pero ben por erguerse sobre altas plataformas, ben polo seu considerable tamaño, polo común presentan gran prestancia e non deixan de singularizarse poderosamente na nosa paisaxe.

Polo que se refire aos seus soportes, só hai un que se ergue sobre cepas (o do Campo, en Vilar) e outros dous que o fan sobre basamentos macizos (ambos en Cabanamoura), nos tres casos con tornarratos rectangular continuo; o resto faino sobre pés maioritariamente oitavados se son de dous ou tres tramos; ou pés troncopiramidais ou troncocónicos (máis raramente prismáticos ou cilíndricos) se son de catro tramos ou máis (ver foto 2). Practicamente todos con tornarratos redondos de cara superior curva, salvo, loxicamente, o situado baixo a porta, que é rectangular e cara superior plana para facilitar o acce-

so á cámara (foto 1), excepto catro exemplares, que teñen todas as capas rectangulares.

foto 2. Hórreo de Veneranda. Sacido.

As súas cámaras, ao igual que sucede cos hórreos de cantaría e perpiaños, carecen de columnas nas paredes que articulen os diferentes tramos, polo que, de novo, son os soportes os que serven para determinar se un hórreo é de un, dous ou máis tramos. E utilizando este criterio, entre eses oito hórreos non hai ningún dun só tramo; existen trece de dous tramos; pero a maioría son de tres tramos (20) ou de catro tramos (outros 20); logo hai 8 de cinco e catro máis de seis. Finalmente quedan dous de medidas imprecisas, porque están desmontados e as súas pedras amoreadas, sen que se poida determinar o número de soportes sobre os que se erguían.

Teitume e remates non presentan diferenzas con respecto aos outros grupos, pero en xeral adoitan ser algo máis toscas, tanto as sobrepenas como os adornos cos seus pedestais (foto 2).

As súas dimensións, como no caso dos de cantaría, son tamén moi

foto 3, Hórreo de Carme. O Baleixo.

diversas, van desde os 3,58 e 3,65 m os dous máis curtos ata os 10,92 e 11,35 que teñen os dous máis longos; pero a maioría (33 deles) miden entre 6 e 8 m de longo. De ancho abranguen todos en torno ao metro setenta; e de alto, sacando tres que non teñen máis ca 3,3 m de altura e un que chega case aos 4, o resto posúen tres metros e medio ou pouco máis de alto desde a base dos soportes ata o cume das sobrepenas.

foto 4. torreira. farrapa.

foto 5. Roqueira. Banzas.

O maior número atópase en Cabanamoura, que ten 14; seguido de Banzas, que posúe 12; os demais están moi repartidos por toda a parroquia: 5 en Oroña, 4 nos Casais, Piñeiro, Sacido e Vilar de Banzas; 3 na Poza e Canle; 2 na Costiña, Baleixo, Diz e Guende e 1 na Farrapa, Buíste, O Marquiño, Os Cruceiros, Os Muíños e Ousesende. Deles, como dixemos, os de dous tramos son un total de 13, catro deles están en Cabanamoura, entre os que se encontran o do Grilo, que é o máis pequeno de todos (3,65 m de longo), o de José de Maripepa, que é un dos escasos hórreos cos pés cilíndricos e da Casa Grande, que é o de maior tamaño (4,9 m) dos de dous tramos; 2 están en Canle, Banzas e Piñeiro; un en Buíste (foto 1) e outro máis nos Casais, Diz e o último en Sacido.

Os de tres tramos son 20. Pero entre eles a diferenza de tamaño é moito maior ca no grupo anterior, pois ascende aos 3 m de diferenza que hai entre o máis pequeno, que é o de Carne, no Baleixo, que mide 5,2 m (ver foto 3) e o máis longo, que é o de Marino, no Marquiño, que chega aos 8,3 m. De novo o maior número está en Cabanamoura, onde hai catro (á parte doutro de medidas indeterminadas por estar desmontado); dous hainos na Poza, Baleixo e Banzas e os demais están repar-

tidos entre Canle, A Costiña, Os Cruceiros, Diz, O Marquiño, Os Muíños, Oroña, Ousesende, Piñeiro e Vilar.

De catro tramos, como se indicou máis arriba, hai tamen 20, cunha diferenza algo maior, que chega aos 3 m e medio entre o de menor tamaño, o de Hipólito, en Banzas, que non acada os 5 m. e medio e o de Capela, no mesmo lugar, que ten case 9 m. Atópanse en número de tres en Banzas, Cabanamoura, Os Casais e Oroña; dous hainos na Poza e en Sacido e un na Costiña, A Farrapa, onde está o da Torreira, o único de cachotería con porta no penal (ver foto 4), Piñeiro e Vilar.

Os de cinco tramos son bastante menos, só sete, pero polas súas xa máis considerables dimensións adquiren maior protagonismo na paisaxe. Dous deles están en Banzas e outros dous en Cabanamoura, xustamente o máis curto de todos, o da Casa Grande, de 7 m de lonxitude e o máis longo, o de Ponte, con 9,6; logo hai un en Oroña, outro en Sacido, o de Veneranda (ver foto 2), un dos dous únicos exemplares de toda a parroquia de hórreos de pedra con dúas portas no costal, xunto con outro de tipo perpiaño que vimos no número anterior e o último en Vilar.

foto 6. lunas. Guende.

Os de seis tramos son aínda menos, somentes cinco, pero entre eles unha edificación excepcional, non só en Outes, senón en toda a comarca e tamén un dos escasos exemplos en Galicia, o hórreo da Roqueira, unha construción en forma de escuadra, resultado do cruzamento de dous corpos, un máis longo de catro tramos orientado de norte a sur, e outro máis curto, de dous, orientado de este a oeste, que se cortan perpendicularmente; un tipo de planta que Manuel Caamaño denomina en "L", con tres paredes penais, polo tanto. Segundo este autor, que descoñece a existencia do noso, en toda Galicia hai só outros catro exemplares, un en Meaño, dous en Lalín e outro en Meis, cunha particularidade: Caamaño afirma que son todos de tipo Pontevedra, é dicir hórreos mixtos de pedra e madeira, parecidos aos máis habituais nesta zona que chamamos tipo Mahía. De xeito que este de Outes, ao estar construída a súa cámara íntegramente en pedra, constitúe un exemplar único no mundo.

Os outros hórreos de seis tramos non adoptan formas tan orixinais, pero si de maiores dimensións, son un de Ramos, tamén en Banzas, con case 10 m de longo; o de Lunas, en Guende, con algo máis de 10 m (ver foto 6); o da Herdeira, no mesmo lugar, o maior de toda a parroquia, incluídos os mixtos, e un dos de Riba, en Vilar de Banzas, tamén con case 11 m.

No próximo número ocupáronos dos hórreos de madeira e mixtos, que tamén os hai en cuantiosa nómina, aínda que, pola súa natureza, sufriron un deterioro considerable.

Colapso na atención primaria

Dr. Xosé Mª Dios Diz

Colapso segundo a Real Academia Española: “Destrución, ruína dunha institución, sistema, estrutura etc.”

Levamos moitos anos denunciando a **precariedade e desmantelamento da sanidade pública na Galiza**. Moitas organizacións, como a Plataforma SOS Sanidade Pública, seguimos reclamando unha sanidade universal, gratuíta, de calidade, pública e próxima á cidadanía. A Administración do PP nos últimos 13 anos fixo un desmantelamento xeneralizado de servizos sanitarios públicos e unha privatización descarada da atención do ben máis prezado que temos: a nosa saúde. O maltrato xs traballadorxs, a precariedade laboral e os baixos salarios son o detonante perfecto para que non teñamos profesionais neste sector e teñan que buscar a vida en lugares que prestixien e valoren (tamén economicamente) o traballo médico vocacional. O orzamento na Galiza, para o ano 2023, será de 12.600 millóns de euros (máis os moitos millóns que virán de Europa). **O dedicado á atención primaria serán 300 millóns de euros menos que no ano 2009** (actualizando o IPC da época). Como se pode explicar que, cunha pandemia e o aumento da demanda sanitaria, se dedique menos orzamento que hai 13 anos? Soamente dende unha perspectiva estratéxica de deteriorar o sistema sanitario público, para que este funcione mal e logo ter a desculpa de privatizalo: dedicarán 213 millóns de euros á privada en 2023, teñen xa 6 de cada 10 hospitais e o 23% das camas. En servizos sociais, pese ás “promesas” de Feijoo, non temos ningunha residencia de maiores pública feita nesta época e o propio Rueda (*de repostro*) vai ás inauguracións de residencias privadas que están en litixio xudicial por *mala praxe* no desenvolvemento da súa función de atención xs maiores. Se facemos o balance (segundo datos da propia Consellaría de Sanidade) pagoulle á sanidade privada, en 10 anos: 2.000 millóns de euros!

Unha das últimas ocorrencias desta consellaría é a de ter **abertos PAC e centros de saúde SEN MÉDICXS**. Pero Rueda di que “pódeno facer as enfermeiras...” De verdade que perderon o norte! Nos últimos 10 anos, a **Xunta deixou sen executar 9.624 millóns de euros: isto é incompetencia ou estratexia?** Cando a oposición no Parlamento lles recrimina a mala xestión na sanidade, o PP deféndese botándolles as culpas a outrxs: “darnos poucos MIR” (sabendo que dan os que ten Galiza capacidade para formar e, se non se crean as unidades docentes, non pode a Administración central darnos máis...). No ano 2023 ofértanse 8.550 prazas MIR e vanse presentar 12.250: elxs mesmxs deixan fóra a posibilidade de poder facer as prácticas para exercer de médocxs 3.700 licenciadxs en Medicina! Como se explica? Se na Galiza se fai unha oferta de prazas (sen oposición) de 106 médocxs e se

presentan 355, deixan fóra 249! E peor aínda, soamente tomaron posesión 94: por que, Rueda? Non será porque os salarios son moi baixos (1.250 euros de salario base), contrátase por horas cando se traballarán días, por días cando serán semanas (e non se contrata as fins de semana), por semanas cando se sabe que é de longa duración etc?... Á parte, traballan un día nun sitio, outro día noutro... en fin: nin salario digno nin estabilidade: pode ser esa a razón de que xs médocxs se vaian a lugares onde se lles recoñeza o seu labor?

As transferencias en sanidade veñen de lonxe, dende que existe o Estado das autonomías. Isto significa que **A ADMINISTRACIÓN GALEGA PODE FACER E DESFACER NO SISTEMA SANITARIO GALEGO O QUE QUEIRA!** incluso **contratar persoal**, tanto médico coma doutro tipo de profesional, para ter unha asistencia axeitada á demanda sanitaria, tanto nos centros de saúde coma nos PAC e nos hospitais. De tanto reclamarlle ó Goberno central que faga o que el non fai xa estamos fartxs. Cobran por administrar a saúde. E se non o fan (ou din que a culpa é doutrxs), que se vaian!

Temos as consultas de A.P. colapsadas, evidentemente pola falta de profesionais e o aumento da demanda. E que fai a Administración do PP? Di que “vai chamar a 75.000 persoas maiores de 65 anos, que non fosen ao/a médocx nos últimos 6 meses, para que vaian”; non queres caldo?: dúas cuncas!

Existe un problema moi importante que ocupa moito tempo xs profesionais médocxs: **a burocracia**. Diferentes instancias da Administración piden “**certificados**” que ten que facer o médico de cabeceira: de idoneidade para a adopción de menores, da dependencia, de ingreso nun centro penal, para piscinas, para equipos de extinción de incendios, para exames para a Garda Civil, para bombeirx, para policía, para a exención do colexio

Instalacións do hospital provisional de Ifema en Madrid. Fonte: El Mundo.

Colas para acceder ao centro de saúde de Teis. Foto Marta G. Brea, Faro de Vigo.

electoral, para a exención de xurados, exención de actividades físicas, para resolver multas de tráfico, para mergullo, para oposicións, permisos de armas, piloto da aviación, recoñecemento de embarque, solicitude de balneario, de cambio de colexio, de campamento de verán, de gardería, de residencia de servizos sociais... e seguro que me queda algún máis! Todo isto podería evitarse se a Consellaría de Sanidade lles ordenase ás demais institucións que non pidan certificacións inútiles...

Tamén sacaron a “brillante idea” de que **“toda medicación ten que ir con receita”**; antes, os *paracetamols*, *ibuprofenos* etc. podían collerse na farmacia “sen receita”; agora, coa obrigación de levar a receita electrónica... quen ten que facela? o médico de cabeceira.

A definición de traballo na A.P. consiste na prevención, asistencia domiciliar e asistencia en consulta, investigación, formación e sesións clínicas. **Os conceptos que non sexan de asistencia directa están claros que non se poden realizar** (con 40-50 persoas de media é difícil facer máis).

O director da Asistencia Sanitaria, Jorge Aboal, di que “el Sergas buscará cubrir la falta de pediatras a través de la reorganización de recursos”; en romance transparente: vestir un santo para espir outro. O de contratar profesionais cun salario digno e unha estabilidade non o prevén. Segundo o IGE, en 2004 tiñamos 405 pediatras. No ano 2021 (último ano con datos) temos 318... E ademais farán “que as enfermeiras traballen de médicxs, cun curso intensivo”: **impresentable!**

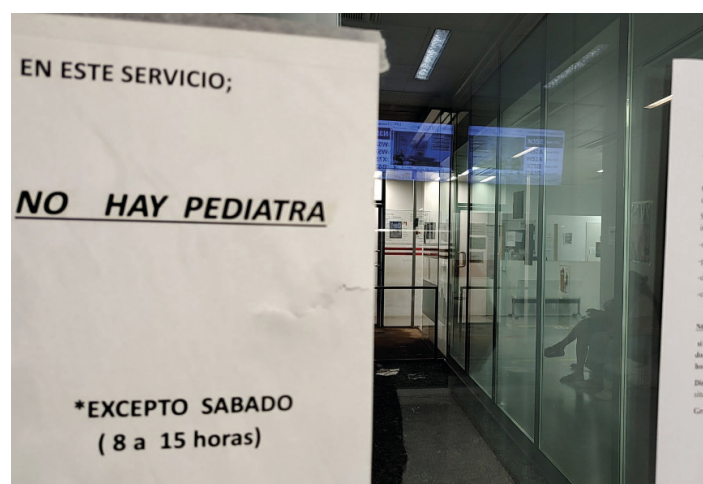
A xerente do Sergas di: “temos que acostumarnos a non ter pediatra en cada centro de saúde”; e nós dicímoslle: **se non saben ou non queren administrar correctamente o máis importante dunha persoa, que se vaian!** Levamos 4 conselleirxs e 3 xerentxs do Sergas e a deterioración da A.P. na Galiza cada día vai a máis!

E xa conseguiron o que pretenden co desmantelamento sistemático da A.P.: o Concello de Caldas acaba de aprobar **“ante a falta de médicxs na vila, pagar a asistencia das persoas do lugar... NUNHA CLÍNICA PRIVADA DA ZONA”**. O círculo previsto polo

PP péchase e a privatización do sistema público (con fondos públicos) está en marcha.

A solución a toda esta problemática está metida nun caixón da Consellaría de Sanidade dende hai 2 anos: **o Consello Técnico de A.P. de Galiza, traballando con 208 persoas en 15 comisións técnicas, durante dous anos e medio e de forma desinteresada, elaborou as conclusións do que sería o Novo Modelo de A.P. de Galiza**. Por que non o aplican? Por que manteñen a A.P. nun limbo de baixo orzamento e menos persoal? Como recuperamos o perdido? E a xente que non foi atendida no tempo e na forma? Unha pena!

A falta de estabilidade e os salarios indignos a traballadorxs que teñen unha profesión que custou moito conseguir, veñen sendo as causas fundamentais do colapso e deterioración da A.P. Quen o sofre son xs profesionais e a cidadanía, que ten que recorrer a outros sistemas para facer fronte á súa enfermidade. Ante isto, o PP bota balóns fóra. Non o permitamos!

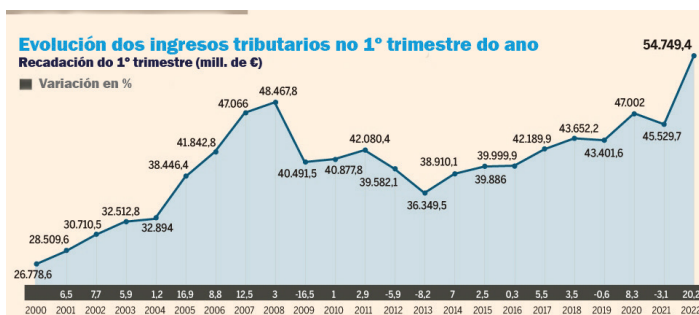

Cartaz que advirte da falta de pediatra no PAC da A Parda (Pontevedra) nunha foto publicada o 23 de agosto por O Ferrado (Twitter).

A inflación alta, é mala para todos?

Kiko Vidal

Nestes tempos a INFLACIÓN é unha das verbas máis empregadas, tanto nos telexornais, na radio coma nas conversas entre amigos. Todos falan mal dela, pois é un monstro que nos come os cartos e non nos deixa chegar á fin do mes. A pregunta é se é mala para todos ou non. En principio, a medio e longo prazo creo que, de feito, é mala para todos, pois dana profundamente a economía dun país; agora ben, a curto prazo creo que existe un ente que se beneficia de forma notable dela. Ese ente non é outro que o Ministerio de Facenda, pois a inflación alta fai que os ingresos do Estado aumenten de forma importante, feito que lle permite ó Goberno incrementar as políticas sociais na procura dos desexados votos que lle permitan seguir no poder. Ó estaren preto compromisos electorais importantes, como as municipais na primavera e as xerais previsiblemente no próximo outono, ese beneficio tórnase fundamental para o Goberno actual.

Recadación tributaria. Fonte Expansión

Pasarei a explicar por que o Estado recada máis nos inicios dunha situación de alta inflación. Estes son os motivos:

1.- A alta inflación supón un incremento importante da imposición indirecta, é dicir, do IVE. Se un produto co IVE normal vale 100 euros antes dos impostos, o seu IVE sería de 21 euros, pero se pasa a valer 110, o IVE pasa a ser de 23,1 euros, é dicir, 2,1 euros máis para o Estado pola mesma transacción. Por cada millón que se venda, o Estado recadaría 21 mil euros máis. Sendo o PIB español no 2021 de 1.206 billóns, e aínda que ben é certo que moitos produtos están gravados cun IVE menor ó 21%, se facedes números saíran unhas cifras alucinantes.

2.- Tamén melloran os ingresos da imposición directa, tanto polo IRPF coma polo Imposto de Sociedades. Dende o lado do IRPF ten efectos positivos (lembrede que estamos sempre a falar do curto prazo) tanto pola vía dos rendementos do traballo coma dos rendementos do capital mobiliario coma do capital inmobiliario.

a) Polo lado dos rendementos do traballo temos que ter en conta que, aínda que non tanto como lles correspondería ós traballadores, a inflación fai incrementar o soldo nominal e polo tanto pagaranse máis impostos, tanto polo incremento do soldo en si coma pola progresividade do imposto da renda. Actualmente, e sempre liquidadas as reducións existentes por circunstancias persoais e familiares, en España polos primeiros 12.450 euros págase á Facenda un 19%; polo importe adicional que ganemos entre os 12.450 e os 20.200 págase un 24%; de 20.200 a 30.000 págase un 30% e a

cousa segue. Un traballador que tivese unha base impositible de 20 mil euros pagaría, polo tanto, 2.365,5 euros polos 12.450 primeiros euros, e pola parte restante pagaría 1.812 euros, é dicir, un total de 4.177,5 euros. Supoñamos que este traballador consegue unha suba salarial do 4%, polo que a súa base impositible pasaría a ser de 20.800 euros, co cal acabaría pagando de impostos un total de 2.365,5+2.004, é dicir, 4.369,5 euros, 192 euros máis ca antes, pese a que, tendo en conta que a inflación se sitúa ó redor do 8%, aínda estaría perdendo un 4% do seu poder adquisitivo. Facede vós números, tendo en conta que en España hai sobre 20 millóns de empregados, do incremento da recadación que este feito supón.

b) Estamos vendo tamén que as grandes empresas están ganando moito máis nestes tempos de inflación, o cal nos leva a pensar que non aplican unha ganancia fixa por produto ou servizo vendido, senón que aplican unha porcentaxe sobre o seu custo, un custo que a inflación está incrementando. En definitiva, eses maiores beneficios das empresas implican unha recadación superior polo Imposto de Sociedades.

c) A inflación tamén incrementa a recadación do Imposto sobre as Ganancias do Capital Inmobiliario, é dicir, dos alugamentos principalmente, pois estes adoitan levar cláusulas de revisión conforme o IPC. Esas cláusulas de revisión levan a que os ingresos sexan superiores e, polo tanto, tamén se incrementen os impostos que se pagarían por eles.

d) Os incrementos de xuros que están a ter lugar como medida para tratar de conter a inflación tamén fan incrementar os rendementos do capital mobiliario, que se gravan cun mínimo do 19%. Estes anos pasados, os bancos practicamente non pagaban nada polos cartos, pero hoxe pode conseguir uns xuros do 2,5% anual. Unha persoa que teña uns aforros de 30 mil euros acadaría hoxe uns ingresos por xuros de 750 euros, mentres que hai pouco máis dun ano non conseguía nada. Deses 750 euros, Facenda levarase o 19%, é dicir: 142,5 euros.

Aínda que si é certo que a inflación lle supón ó Estado ter que desembolsar máis polo incremento do soldo dos empregados públicos, polo maior custo das súas adquisicións de bens e servizos e polo incremento do xuro que ten que pagar polas súas emisións de débeda, o saldo resúltalle moi favorable. Como dicía antes, este saldo favorable estalle permitindo acometer un maior gasto en políticas sociais sen ter que asumir incrementos de débeda, o cal me permite rematar cunha frase que me vén rolando a cabeza dende que comecei a escribir esta nota: PEDRO SÁNCHEZ NACEU DE PÉ E CUNHA FLOR NO CU.

Presidente e ministra moi contentos. Fonte EL ESPAÑOL

“Habemus opus”

Ben, chegou o tempo das obras e obriñas, pois o tempo aprema, que é ano de eleccións e non se pode quedar a durmir... *Vais, vais, vais!!*

Andan como tolos, sexa do partido que sexa, buscando candidatos os que non o tiñan, afianzándose ou intentándoo os que o teñen, un sen vivir... Algún deles non debe ter mellor que facer, pois nunca se viu en tal apuro, aínda que por outro lado o posto é moi atractivo e debe ser cómodo tamén... Un bo soldado, se ata agora non o tiña, pois é a hora de telo, indemnizacións, tantos por cento disto e do outro —legal todo— xa que vale máis que quedar na casa de sufridor.

Máis dun pensará “*es la mía*”, vamos... que despois aínda podemos acabar de deputados como máis dun e unha e seguir chupando do bote tan alegremente, pois será por exemplos de sobra coñecidos, e algún ata con chofer oficial e cargos recoñecidos e moi ben pagados; diso se trata en parte...

Por outra banda, pensamos que haberá que seguir sinalizando os distintos puntos do concello, posto que inda seguimos vendo cartelariaa metálica podre ou semipodre, dando unha imaxe de pobreza que non merecemos.

En fin, neste ano que comeza intentaremos ser un pouco esperanzadores, visto que é o único que non poden sacarnos, pois é o único que nos queda en tempos que se esperan difíciles, e por iso as autoridades que nos gobernan tiñan que mirar con máis apremio polas necesidades máis básicas da cidadanía e deixarse de tanta foto fachendosa que ao final non nos leva a ningunha parte descoñecida.

Sentidiño!...

Lusco e Fusco

ASÍ SI ...

Todo o que sexa reciclar é boa idea.

ASÍ NON ...

Mais cartelería metálica inservible.

ASÍ TAMPOUCO ...

Pasos de peóns sen pintar...despois veñen os sustos.

Entrevista a...

DEOLINDA GÓMEZ MOLINOS

Deolinda Gómez naceu na Serra, na mesma casa onde está situada a botica que durante tantos anos rexentou, fundada polo seu pai, Juan Gómez Barreiro en 1934 e da que agora, trala súa xubilación, é titular o seu propio fillo Miguel. Con ela parolamos de escenas e escenarios desaparecidos e irrepetibles, como a dos incontables nenos e nenas xogando na rúa en leda algarabía nos seus anos infantís .

Fálanos dos teus primeiros anos.

Pasei a miña infancia toda na casa familiar que fai esquina entre a rúa da Vila e a avda. de Fisterra. As miñas primeiras letras aprendínas coa “profesora” D^a. Rosa, na escola na que esta mestra ensinaba, na rúa do Poeta Añón. Aos oito anos pasei á escola na que D. Manuel Canay daba clases, nos baixos da Casa do Concello, na que era a única muller preparando o ingreso no instituto. Dous anos despois, aprobado o exame que daba acceso á seguinte etapa, marchei para Santiago a realizar o que na actualidade chaman Ensino Secundario e antes eran seis anos de duro bacharelato e outro de Preu no daquela coñecido como *Instituto Feminino*, hoxe Rosalía de Castro.

Cóntanos das túas vivencias de entón.

Daquela época é inevitable lembrar os días felices da infancia xogando á mariola con outras nenas, mentres os nenos xogaban ao trompo e logo todos xuntos a “tres mariñeiros ao mar”. Ou con xoguetes moi rudimentarios que compartíamos todos nun contorno de alegría, amizade e cariño duns cos outros.

É inesquecible tamén o ambiente de festa os días do feirón, o luns seguinte ao último domingo de cada mes, que antigamente era un gran acontecemento que comezaba de mañanciña coa instalación ao longo da rúa, que daquela era practicamente a única da vila, dos postos dos ciroláns que expoñían as súas olas de barro, mulleres que vendían os sombreiros *sancosmeiros*, outros mantas ou cestos, xunto con personaxes tan pintorescos como o afiador chamado *Federico* que afiaba coitelos, mentres a súa muller arraxaba potas; no campo da feira os chaláns vendían becerros e porcos; na praza do Concello poñíanse as mulleres ofrecendo produtos do campo. Recordo un día, moi nena, que fiquei abraida, cando as mulleres de San Cosme guindaron todo o cebolo que trouxeran ao río. Cando, impresionada, corrín a contarllo ao meu pai, explicoume que decidiron tirar con el antes que vendelo a un prezo inferior ao do seu valor, nun exercicio de dignidade, para que non fose menosprezado o seu traballo.

Pero o feirón non era un simple día de feira, non?

Claro que non, xente de tódalas partes enchía a rúa, bulindo animadamente dun posto a outro e despois ateigaba as fondas para comer, sobre todo os callos, na casa de *Pepita da Rata* ou na casa do *Coxo*, a carón da antiga capela do Santiaguíño; tamén as costeletas na do meu tío *Ramiro de Juan* e, quen podía, un cordeiro de moita sona na casa de *Angustia*, xa na rúa da Cruz.

Ademais, na Serra de Abaixo, o *Ghaito* e *Feliciano* daban tamén moi boas comidas, grazas a dúas cociñeiras extraordinarias como eran Dominga e Trina.

Despois, pola tarde, a riada de xente dirixíase polo Camiño Real, parello ao Tins, ao cine de Feluca, que vendía ela mesma as entradas para as sesións que, despois do inevitable NO-DO, eran case sempre películas “de vaqueiros” que había que ver desde longos bancos de madeira, como os das igrexas, que eran difíciles de soportar durante a hora e media que duraban as proxeccións das que se encargaba Manolo do Café, nunha pantalla engalanada con longas cortinaxes de veludo vermello que a min moito me fascinaban. Debaxo dela había unha tarima na que ensaiabamos obras de teatro co meu tío, o Dr. Manuel Esperante, e a súa filla Carmiña, que despois estreabamos sempre co salón abarrotado. E a continuación viña o baile, na pista de Belarmino “O Aviator” que tiña un impresionante salón e unha especie de palco na parte alta dende onde se podía ollar para a pista de baile, ao redor da cal se dispoñían os bancos para sentar as mulleres, mentres que os homes ían á “cantina” tomar unha copa; unha gran lámpada daba luz ao facerse noite e ao fondo situábase o escenario para a “música”, polo que desfilaron Marujita Díaz, Los Tres Soles del Paraguay, Ana Kiro, Los Pecos, Lorenzo Santamaría, José Vélez e outros moitos.

Logo veu a universidade.

Aos 18 anos matriculeime na Facultade de Farmacia, daquela situada no Pazo de Fonseca aínda que pouco despois pasou ao actual edificio no campus da Universidade. Rematada a carreira traballei catro anos na botica do meu pai, baixo a súa dirección técnica. Neste período coñecín o meu marido, Javier Maraño, natural de Segovia, pero que desempeñaba o cargo de profesor de Economía na Universidade de Valladolid. Con el marchei para alá, traballando no laboratorio de Microbioloxía da Dirección Provincial de Sanidade. Despois presenteime aos exames de Diplomada en Sanidade, cuxo título me permitiu regresar a Galicia como inspectora municipal, que exercín en Outes, pero obrigada a compaxinar ese labor co de farmacéutica.

Pola xubilación do meu pai adquirín a propiedade da botica e anos máis tarde fun designada tamén inspectora de Sanidade de Lousame e Noia, por retiro da anterior titular, Saladina Baltar.

Ben, pois detállanos algo desa herdanza que recibiches.

A botica foi fundada polo meu pai durante a República. De feito o seu título universitario está asinado polo presidente D. Niceto Alcalá-Zamora. Os seus 88 anos convértena nunha das cen farmacias con Historia en todo o Estado español. Un mérito engadido é a conservación dos tarros farmacolóxicos, elaborados no obradoiro das *Cerámicas Celta* en Pontecesures, con deseños do meu propio pai, que elixiu tamén a color azul para eles, porque lle pareceu máis bonita que a tradicional verde, que aplicou por pintores valencianos e que estiveron agochados durante a guerra no hórreo que a familia posuía na casa da *Carola*, por temor aos disturbios ocasionados pola contenda bélica. Deles consérvanse 43, o cal os converte nunha colección única. Algúns deles estiveron expostos, a carón dos botames de Bescansa, nunha mostra conmemorativa do 150 aniversario da Facultade de Farmacia no Pazo de Fonseca. Outro elemento que quero destacar é o

mobiliario, todo elaborado con madeira de carballo e castiñeiro polo carpinteiro de Outes Joaquín Villaverde, excepto os dous portelos laterais do mostrador, tallados co símbolo da profesión farmacéutica por un escultor compostelán chamado Liste e, por suposto, o banco que aínda serve de asento aos clientes a carón da entrada ao establecemento, que durante décadas serviu de respaldo psicolóxico a moitísima xente que aquí nos transmitía as súas preocupacións ou nos pedía consello e hoxe en día segue realizando a mesma función.

Finalmente, tanta adicación deu un agradable froito.

Así é. No ano 2007 a Federación de Empresarios do Barbanza fíxonos entrega do Dolme de Ouro, por un labor tan longamente desempeñado.

Fóra da farmacia tamén tes desenvolvido máis actividade.

É unha faceta da miña vida da que estou moi satisfeita, a participación na fundación da Asociación de Amas de Casa, da que fun primeira presidenta. Á súa fronte organiciei numerosas excursións: á Coca-Cola, a Sargadelos, a Portugal, á organización dunha comparsa para a festa do Entroido, unha festa da empanada moi exitosa con empanadas de todo tipo que elaboraron as nosas socias e se repartiron na praza do Concello en medio dunha gran animación popular.

E agora que estás xubilada a que adicas o teu tempo?

Parte del a pasear e outra gran parte a escribir. Estou redactando un libro coa historia da botica fundada por meu pai no que recollo, ademais das circunstancias que acabo de relatar, multitude de anécdotas relacionadas co desempeño do noso labor e a relación cos pacientes que viñan buscar remedio para os seus males, como unha señora que acudiu buscando tratamento para a “hernia fiscal” que padecía.

Pero non é o único que escribes, polo que sabemos.

Sabédelo ben, porque escribo a miúdo para a vosa revista, algunhas veces “evocacións” dos tempos pasados e outras “sentimentos” que me inspira a paisaxe ou canto se acha nela: un palleiro, un paxaro, un gato... e que recollo en breves relatos, ás veces poemas, moi sinxelos, pero cargados de emoción.

Pola nosa parte podemos engadir que estes escritos, que xenerosamente nos ofrece para encher as nosas páxinas, gozan dunha gran demanda entre os nosos lectores, proba do profundo afecto que a xente de Outes lle profesa e que ela quere agradecer, como agradece cando tantas persoas lle recordan con agarimo os seus pais.

Veciños discretos de Outes (II)

Narcissus cyclamineus, unha especie botánica galega única no mundo

Emilio del Río

Narcissus cyclamineus (figuras 1 e 2) é a denominación científica dun pequeno vexetal presente nas Terras de Outes, moi discreto, tanto polo seu tamaño -xa que raramente ergue máis de 15-18 centímetros do chan- coma pola duración, porque apenas agroman unhas poucas semanas a finais do inverno entre febreiro e marzo como lle sucede tamén ós cáncaros ou prímulas e ás anémonas. Este momento é unha oportunidade preciosa para os vexetais de chan de ribeira, cando aínda non agromaron as follas do dosel arbóreo do río e poden aproveitar toda a luz crecente que anuncia a primavera. Con ser discretas e humildes, son, con certeza, unha auténtica xoia da flora galega porque esta especie concreta de narciso non existe en ningún lugar do mundo máis que en Galicia, con extensión ás zonas próximas de Asturias, León, Zamora e beiras portuguesas do Miño.

Todas as especies de narcisos son coñecidas de forma xenérica en galego coma “amarelle”, termo relacionado co latino “amaryllis”. Amarelle (como xa comentamos respecto ós fieitos na entrega anterior) é tamén

apelido e fitotopónimo, é dicir, nomea lugares precisos cun termo de orixe botánica, un feito moi común en Galicia. Hai lugares de Amarelle en Santiago de Compostela preto de Sigüeiro, nas beiras do Tambre, tamén na Estrada, en Santa Comba e no Pino. Todas elas corresponden a superficies de prado, veigas e varcias (áreas chás nos bordos dos ríos e regatos potencialmente inundables). Precisamente neses prados e bosques de ribeira é pé de río é onde se pode admirar a excepcional beleza destas flores entre febreiro e marzo. En Outes observamos esta preciosa flor nuns contornos tamén moi limitados, no tramo final do río Tins e no curso último do río Donas, na contorna da ponte dos Arados. Noutros lugares de Galicia e de Portugal, o amarelle é tamén coñecido como martelo ou marteliños, o que amplía moito a posibilidade de que os abondosos topónimos de Martelo poidan ter relación coa presenza desta especie.

Hai unha ampla representación do xénero *Narcissus* en Outes, como o *Narcissus triandrus* (figura 3) moi abondoso nos bosques de ribeira, na beira mesma da ría, os bosques de San Cosme, Broña e O Freixo que beben case do mar. Son flores brancas, normalmente dúplices, e de floración algo máis tardía. Tamén se ven abondosos exemplos de *Narcissus* das especies *pseudonarcissus* e *bulbocodium* dende a beiramar até os montes de Outes e as terras veciñas aínda que estas especies son de distribución máis extensa no mundo.

Figura 1. Mata de *Narcissus cyclamineus* nas beiras do río Tins no remate do pasado inverno. O amarelle, é, xunto coas prímulas ou cáncaro e as anémonas, das primeiras flores que agroman co medrar dos días, antes incluso da entrada oficial da primavera o 21 de marzo.

Figura 2. Detalle de varias flores na beira mesma do curso de auga, onde os prados e soutos de ribeira de ameneiro, abrairas, salgueiros e bidueiros beben do río Donas.

Narcissus cyclamineus é unha planta temporal, cunha pequena “cebola” ou bulbo na base que, en realidade, non son máis que follas superpostas, baixo terra, que foron adaptándose coa evolución a servir de despensa á raíz que ten por baixo. As follas son finas e longas, péndulas dende a metade, e, no centro, xorde a flor sobre un talo que, en total, non levanta máis da terra que 15-18 centímetros. A flor é dun amarelo intenso e ten un perfil tubular co mesmo diámetro na boca que na base, sen o aspecto trompeteiro doutros narcisos que son máis abertos na boca da flor. Algúns pétalos están revirados completamente cara a atrás.

Aínda sendo pequenas, estas plantas son especialmente bonitas. O nome mesmo de “Narciso” (tamén nome de persoa) vénlles directamente da mitoloxía grega. O mozo Narciso era un varón moi ben parecido que se miraba a si mesmo con frecuencia na auga da beira do río manso, cuxa superficie espellaba. Namoraba e gustaba a todas as mozas pero non facía nin caso de ningunha contemplándose a si mesmo unha vez e outra. Polo desaire a Eco, que se foi sumindo de desamor até reducirse a un eco, Némese castigouno afogándoo no río no que se contemplaba, aínda que, compasiva, o converteu nestas belas flores que nacen na beira mesma do río e que se reflicten tamén sobre el como facía Narciso. Precisamente, desa enfermiza autodedicación ou contemplación egoísta vén o termo médico e psiquiátrico de “narcisismo”.

Unha das principais ameazas para esta especie tan escasa como emblemática ten que ver coa degradación do hábitat e o espallamento de especies invasoras como a *Tradescantia amazonica* (figura 4), unha planta de orixe americana e inicialmente decorativa, que medra de forma desaforada nas veigas húmidas dos nosos ríos. A súa capacidade de Figura rexeneración e crecemento rápido, xunto co efecto tapizante, que

non deixa espazo para nada máis, fai que a flora nativa específica destas áreas quede sen espazo, un motivo máis que xustificicado para convidar á súa retirada dun hábitat que non lle corresponde.

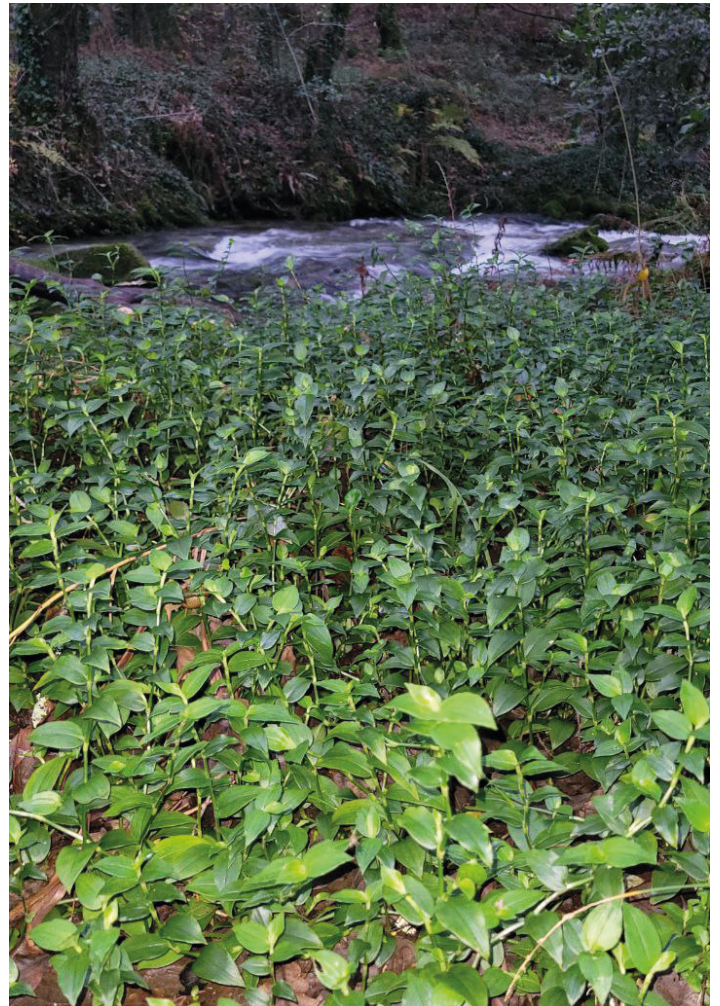

Figura 4. *Tradescantia amazonica* no tramo final do río de Bendimón. Planta tapizante, invasora, nativa da bacia do Amazonas. Esténdese nestas últimas décadas por amplas áreas perifluviais en Galicia, favorecida pola alta humidade e a ausencia de xeadas e de animais que se alimenten dela. Ó ser perenne e moi cubrinte, non deixa espazo para o agromar e a dispersión de *Narcissus cyclamineus* e outras especies autóctonas.

Figura 3. O *Narcissus triandrus* na ribeira de Broña, onde agroma e florece un pouco máis tardiamente que *Narcissus cyclamineus*, entre os meses de marzo e abril. Son de cor branca e, case sempre, de dúas flores en cada talo.

CONSTRUCCIÓNS BLANCO

**Traballos de
Albanelería
e Cantería**

Teléfonos: 981 769 439 – 635 946 920

Boca de Oroña, nº 6 – Cando – 15.286 OUTES (A Coruña)

Páxina web: construccionblanco.com
facebook.com/construccionblanco/

RECEITA

TORTA DE AMÉNDOSAS

Ingredientes:

- 1 cunca de azucre
- 4 ovos
- 250 g de améndoas moídas
- 1 reladura de limón
- 1 cullerada pequena de canela (opcional)
- 1 chullerada sopeira de azucre glass.

Elaboración:

De primeiras prequentamos o forno a uns 180°. Deseguido nun bol batemos os ovos xunto co azucre uns 5 minutos, máis ou menos. No seguinte paso engadímoslle a améndoas moídas, a reladura do limón e mais a canela en po mesturando todo ben, conseguindo unha masa compacta e manexable.

O produto resultante verterémolo nun molde previamente engraxado ou tamén podemos utilizar papel de cociña. Aplicarémoslle o modo de calor tanto por arriba como abaixo a 180° aproximadamente entre 20-25 minutos. Como sempre, indicamos botarlle unha ollada de cando en vez para que non se queime.

Por último deixar que enfríe un pouco e desmoldar. Cando xa estea frío, espaxar en po o azucre glass por medio dun coador fino, por exemplo, e, sen máis, acompañar unha porción cunha cunca de chocolate quente, digno deste tempo.

Julia Seijo

LECTURAS RECOMENDADAS

O VIXÍA DO CENTEO

J. D. Salinger

Edicións Xerais. 2011

Colección Fóra de xogo

Esta novela que hoxe recomendo foi publicada nos Estados Unidos no ano 1951. Temas que o autor Salinger utiliza para o relato, como son o sexo, as drogas, o alcol ou a prostitución convértena nunha novela transgresora que alporiza a tradicional e protectora sociedade norteamericana. Seguramente a finalidade do autor con esta publicación fose convulsionar e provocar polémica e de feito a

novela estivo prohibida dende o ano 1960 ata 1997 en nove estados americanos, pero tamén foi a segunda máis lida nos institutos do país.

Esta historia está escrita en primeira persoa e o autor usa unha linguaxe propia de xente moza, agresiva e insolente. A obra narra os días nos que o protagonista, Holden Caulfield, “pendonea” por Nova York despois de ser expulsado (ou autoexpulsado) da elitista escola onde estuda. Holden é un xove de carácter rebelde que rexeita as convencións e formas conservadoras.

A xenialidade do autor, J.D. Salinger, converte esta novela nun escenario de teatro. As análises e pensamentos filosóficos e sociais, as descrições de personaxes, os obxectos que se narran de xeito desmiuzado, móstranse como escenas teatrais onde o protagonista e as súas reflexións ocupan o centro do escenario, sendo os secundarios os que o acompañan para crear o ambiente da novela. Con esta percepción teatral a historia resulta potente e moi visual.

Holden ten unha personalidade excéntrica e singular mais tamén cunha boa dose de sensibilidade. Salinger consegue que o xove protagonista exerza no lector ou lectora unha forte atracción con cada unha das situacións que vive pola gran cidade onde, como é propio na adolescencia, rexeita o mundo que lle toca vivir e, como bo inconformista busca a solución da fuxida. Cada situación á que se enfrenta provoca en nós a necesidade de coñecer o desenlace. As escenas son moitas veces angustiosas, depresivas e mesmo provocan xenreira. Holden non atopa o seu sitio nun mundo que aborrece e responde de xeito incoherente e excéntrico mostrando tamén momentos emotivos.

O título de *O vixía no centeo* (que na novela cita o protagonista en referencia ao seu futuro) tomouno o autor dun poema de Robert Burns titulado “Comin’ Thro the Rye” e que foi musicado por varios grupos (deixo a versión do grupo Carpenters: <https://www.youtube.com/watch?v=fJUIWYX8HII>). Outra curiosidade ten relación co asasino de John Lennon, Mark Chapman, que deixou un exemplar do libro con diversas pasaxes marcadas que explicaban o seu delirio.

A editorial encadra esta novela como literatura xuvenil. Sempre defendín que non hai libros para nenos e nenas, para xoves ou para adultos. Hai bos ou malos libros. *O vixía no centeo* é unha novela que pode gustar máis ou menos, pero pode asegurar que polo que conta, e sobre todo por como se conta, non deixará indiferente a ninguén.

Lidia Vicente

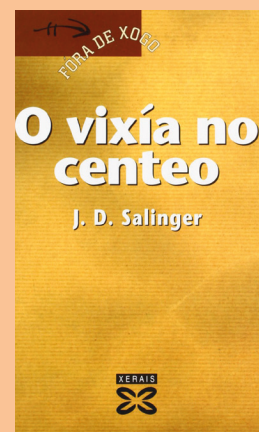

FOTO ANTIGA

Non é doado definir esta parada no tempo. Dá unha primeira impresión algo vaga, cambiante, dividida polos tempos pasados e duros de levar, nunha constancia vital que vai desgastando eses soños por cumprir, ese baleiro que enche de dúbidas a propia alma, cabeza e corazón.

Esas ansias que resultan sempre insuficientes, deixadas da propia vida, mais ás veces triunfando a luz sobre a penumbra, a claridade da vida sobre todo o resto, ese misterio que nos arrastra a un romanticismo equivocado, a unha reflexión necesitada, para ordenar o propio interior, os valores, a propia vida...

Tamén podemos apreciar un toque individualista, xerárquico, propio da época, con outras forzas novas, ansiosas dun porvir mellor, único e incomparable, mais tamén esperanzado e que teña reflexo nas súas propias vidas diarias, sufridas...

A busca de algo particular, mirando sempre cara a adiante e máis esperanzado, ansias necesitadas da nosa personalidade, da conciencia galega... humana.

Todo un reflexo dun tempo presente, mais alentado nun mesmo latexo de xeracións mesturadas, pois o devalar do tempo non espera por ninguén, arrastrándonos cara a el, pausado e doente...

Xastre

CHEMA

3 de decembro de 2022, ás 12 na praza da Cruz recordamos a Chema no aniversario da súa morte. Na praza onde xogou tantas veces cos seus amigos queda gravado o seu nome.

Eu, que o coñecín de neno e adolescente, recordo o seu sorriso, o xeito de falar tranquilo, anos da vida en que o corazón manda nos sentimentos e fai que che atrapen os namoramentos.

Meu pai tiña a afección de desecar paxaros e outros animais. A xente de Outes que ten unha idade sabe que tiña entre os seus tarros bubelas, porco espiños, lontras, mouchos e toda clase de paxaros. Era un auténtico taxidermista. Chema sabíao e, acompañado polo meu primo Eladio Lores, pediulle a meu pai que lle disecase unha grande ave que lle regalaran ao seu. Polo seu tamaño non vía claro como facelo, pero Chema insistía unha e outra vez ata que conseguiu que meu pai o fixera posible. Recordo como tódolos días viña á botica a ver como ía o traballo.

Cando íamos para Santiago a estudar, todos no Castromil, ao chegar á casa da miña tía, coa que vivía, invitábamolo á mesa a picar un pouco de todo. Logo despedímonos cun *Ata vernos!*

Pero nunca máis nos volvemos ver. O destino quixo que fose desa maneira.

Os que te coñecemos nunca te esqueceremos. Descansa en paz!.

Deolinda Gómez

Encrucillados

Manel Monteagudo

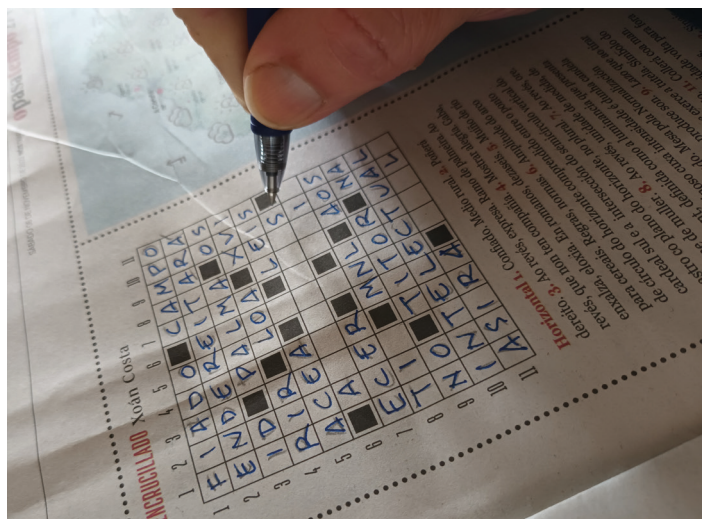
Levo aquí cinco horas. Nunca pensei que a sala de interrogatorios dunha comisaría se parecesse tanto ás que ollamos nas películas americanas. Colga do teito unha triste lámpada coa súa luz tenue e amarelenta, destinada a alumear o delincuente, deixando o resto da sala en penumbra. Por todo mobiliario hai unha mesa de madeira de piñeiro co verniz desgastado polo paso do tempo e acompañada por unha cadeira que semella arrincada dun cine antigo, deses que inda non tiñan butacas tapizadas. A cor das paredes parece adiviñarse que nalgún momento foi branco, e agora é dun ton agrisado, produto dos miles de cigarros aquí consumidos que foron transformando a pintura nunha capa graxenta e escura. O único que boto en falla é ese cristal que serve para observar o sospeitoso. O interior desta falsa cela é simétrico. Como unha enorme caixa de cemento. Ata a roña parece repartida con equidade. A atmosfera está viciada porque non existen xanelas e o ar renóvase cando se abre ou cerra a única porta existente, reforzada cunha prancha de metal. Como os visitantes deste salón inundo son cidadáns pouco exemplares, non existe ningunha fonte de calor. Nin unha estufa vella. O frío reinante provoca sensacións lúgubres. Creo que aquí se comeza a expiar a culpa, sexa real ou imaxinaria. O ambiente é sórdido e sucio para o visitante e para o funcionario, ninguén se acostuma a un hábitat tan hostil por curta que sexa a súa ocupación. Sobre o mediodía presentáronse no meu domicilio o comisario Bermúdez e o seu axudante o tenente Lloréns. Coa mesma educación de severidade, convidáronme a acompañalos para facerme unhas preguntas. Non me esposaron. Cada un a un lado, atenazaron os meus brazos e con paso firme obrigáronme a subir a un automóbil, non lembro de que marca, e sen ningún símbolo policial que o identificase. Afortunadamente vivo só e ninguén tivo que ver o triste espectáculo de ollarme saír da miña casa custodiado por dous policías. Tampouco hai quen vaia a preocuparse pola miña tardanza en regresar ou incluso se non volvo en vinte anos. Vantaxes do lobo senlleiro. Durante todo o traxecto os policías foron dúas tumbas. Só responderon con monosílabos para informarme de que non estaba detido. Axiña comprendín que agardaban ordes dalgún superior e quizais tampouco coñecían os motivos do meu traslado á comisaría. Na miña vida cometín un delito, polo menos de forma consciente. Así que os motivos desta detención, ou o que sexa, os descoñezo. Teño xa moitos anos e a experiencia suficiente para tomalo con calma. Creo intuír que se trata dalgún erro. Un tipo que debe ter o meu mesmo nome ou idéntico número do Documento Nacional de Identidade (malia que iso si que me estrañaría, tendo en conta o concienciados que son facendo o ditoso documento), o susodito fulano faría algunha falcatruada. iso é doado de aclarar. Non estou asustado, pero

recoñezo que algo inqueda si. Lembro que ao protagonista de “El proceso” de *Kafka* o deteñen dous tipos que acaban executándoo ao final, sen que ao longo de toda a novela consiga descubrir de que se lle acusa. Teño a seguridade de que non me vai ocorrer o mesmo. Son un cidadán anónimo que gana a vida compoñendo encrucillados e adiviñas para un xornal local. Tan mediocre que ollo indecente que o Estado perda o tempo e diñeiro ocupándose de min. Dende hai quince anos envío os encrucillados que o director inclúe nas páxinas finais. As que ninguén le. Un traballo mal pagado, pero que me permite subsistir. Pese a habitar nun vello apartamento situado entre as rúas máis desaconsellables da cidade, non me queixo; este traballo non é duro e permíteme moito tempo libre. E aínda que recoñezo que os días de bloqueo mental copiei dalgunha revista vella ou, mellor dito, collín prestada algunha idea, iso que eu saiba non é un delito. Ademais eses asuntos sobre plaxios soluciónanos os avogados e os xuíces, non a policía. Recoñezo a diferenza entre un proceso civil e outro penal. Dixéronme que agardase uns minutos e xa pasou máis dunha hora ata que alguén se interesou por min. Nin sequera me ofreceron comida ou tabaco. Como se di nestes casos: a incerteza é o peor. Pregúntome se se tratará dunha estratexia psicolóxica para que me derrube. Un individuo famento e senlleiro débese vender por un prato de lentellas e confesará todo o confesable. E se me prolongan estas condicións, estaría disposto a asentir calquera acusación, se non é demasiado grave. O axudante do comisario aparece cun caderno de notas, dedícase a tomar datos. Unha inxente cantidade de datos. Despois dos persoais, anota con detalle canto fai referencia á miña vida e á miña relación co xornal. Insiste unha e outra vez na miña forma de facer e resolver os encrucillados. Logo preocúpase dos meus contactos no xornal

e a forma de percibir as miñas remuneracións. De nada serven as miñas protestas para que me aclare a que diaños se debe todo iso. Ten un método e non o pensa abandonar. As súas preguntas xa se refiren só a miña relación co diario. Quen me paga? Canto? Con que frecuencia acudo á redacción? Anota minuciosamente todos os nomes. Adiviño que necesita saber se son rico ou se cobre sumas importantes. Cada pregunta a apoia cunha mirada profunda. Quere detectar un aceno ou un tic imperceptible que me delate. É un bo policía. Mellor dicirle sempre a verdade, non escatimará tempo nin medios en comprobar canto lle diga. Pregúntolle se é unha investigación xeral do xornal, ou só a min, contéstame que non está autorizado por agora a revelalo. Cando, por fin, reborda o seu caderno ategado de apuntamentos, agrádeme a colaboración e vaise comunicándome que en breve chegarán os seus superiores a continuar o interrogatorio. A nova espera faise angustiada. Non hai que ser moi listo para percibir que están estudando as miñas respostas e cambiando impresións co axudante do comisario. Todo bo policía ten que ter algo de psicólogo e contaralles as miñas reaccións. Creo ter estado todo o natural que se pode estar na miña situación. Medran no meu interior a intriga e a ansiedade, en igual proporción. O que nun primeiro momento tomei por unhas dilixencias sen relevancia, incluso rutineiras, vanse transformando nun asunto de maior gravidade. Advírtoos polos medios e as formas empregadas. Parecen levalo cun sixilo inquietante. Outra idea prodúceme desasosiego. Ninguén da redacción me puxo sobre aviso. O que parecía unha actuación que afectaba o conxunto da empresa editorial, vou comprendendo que parece centrarse na miña persoa. De haber feitos contrarios á lei, quen ía reparar no personaxe máis insignificante e con menor poder de decisión entre un conxunto de dúascentas persoas. Agora chega o comisario Bermúdez xunto con dous individuos que parecen ser de alto rango. Non levan uniforme, pero son militares. Nos seus movementos semella percibirse certa marcialidade cuarteleira. De entrada pregúntanme por se algunhas datas concretas teñen un significado especial para min. Ante a resposta negativa, inquiren a posibilidade de que alguén me aconsellase utilizar unha palabra especial que necesariamente tería que figurar no encrucillado. Non podo contestarlles senón a verdade. Son todo creacións exclusivas do meu enxeño. Non hai terceiros que interveñan como axudantes e moito menos que ninguén me impoña unha palabra. A quen lle pode interesar tanto un encrucillado? Omito os plaxios inocentes que en ocasións me vin obrigado a empregar. Atrévome a cambiar o papel e suxerirles que xa sería hora de saber cal é o meu delito. Crúzanse olladas de complicidade e, ao fin, ante o asentimento xeral, o coronel Laínez Contreras revélame que un montón de feitos transcendentais, algúns que poñen incluso en serio perigo a seguridade nacional, víronse publicados a través dos meus encrucillados. E acredíto abrindo unha carpeta con multitude de recortes de xornal. Neles aprécianse só os encrucillados. De todo o conxunto sempre hai subliñada unha palabra vertical. O máis sorprendente é que sempre o vocábulo clave ocupa o quinto lugar na orde dos verticais. Non entendo nada. Abasto sangue frío e

solicítolle que me deixe botarles unha ollada. Non hai dúbida, son meus. O estilo é inconfundible e recoñeceríao ollando unha soa liña. O outro dos acompañantes do comisario, que permanecera silencioso ata o momento e logo mo presentaron como xeneral Sáez, toma a voz cantante. O seu timbre de voz é grave e o ton autoritario. Está acostumado a mandar. Sinálame que no primeiro recorte aparece o nome dunha illa na que se xerou un día despois da publicación unha proba nuclear secreta do goberno. Noutro recorte, figura a cidade onde houbo vinte e catro horas máis tarde un salvaxe atentado terrorista. No terceiro, tamén co mesmo lapso de anticipación, nomease o porto onde chocan dous petroleiros, e hai máis, moitos máis. Todos ligados a grandes catástrofes.

Semella que non hai desastre que non estea avanzado polos meus encrucillados. Ante o silencio das persoas presentes, intento non aparentar un excesivo asombro. Non quero dar a imaxe de bo actor. Creo que eles están tan abraiados coma min. Agora entendo que levan tempo investigando e ante os continuos fracasos decidiron interrogarme. Ollaron as miñas contas bancarias, escoitaron as miñas conversacións telefónicas, violaron a miña correspondencia e seguiron as miñas amizades. Se estivese no seu lugar non dubidaría en pensar que estou ante un perigoso espía. Estou tan baleiro de argumentos que a miña mellor defensa é dicir que non sei nada. Non hai explicación posible. Refúxiome na simplicidade. Intentar darlle renda solta á imaxinación e inventar exposicións imposibles só serviría para acrecentar as sospeitas. Son consciente de que estou nas súas mans. Volve ao uso da palabra o coronel e interésase pola posibilidade, case increíble, de que non asociase as miñas palabras cos feitos tráxicos que tan próximos se daban a coñecer á opinión pública. Respóndolle con serenidade que en días de inspiración compoño varios encrucillados para permanecer outros moitos días ocioso. Ademais manexo millóns de palabras para conseguir encaixalas e resulta imposible lembrar as adecuadas. E culmino a miña defensa dicíndolles que en ocasións envío xuntos un montón de encrucillados e o redactor xefe os vai publicando na orde que estima conveniente. Penso no irónico da situación. Tres homes dos máis intelixentes e poderosos do país, neste lánguido recinto,

iguálanse cun pobre diaño coma min. Dispoñen dos inesgotables fondos do erario público e son incapaces de atopar sentido a un inocente pasatempo. Nos seus rostros se le o cansazo e a preocupación. Non atoparon ningún vínculo, nin indicio, entre a miña persoa e as súas bases de datos e iso pódelles supoñer a degradación nas súas carreiras, talvez ata o fin delas. Volver os murmurios. Acurruncháronse no vértice que dende a miña óptica queda á dereita, deliberan. Dan por finalizada a súa asemblea particular e o comisario comunicame que aínda non terminaron comigo. Comínname por última vez a declarar calquera detalle que puidese resultar revelador. No fondo avergóñame volver negar. Con certa cortesía abandónanme anunciándome unha nova visita. Un psiquiatra colaborador da policía será o meu novo inquisidor. Nin sequera protesto. Estou famento e esgotado.

Un home de mediana idade, de aspecto simpático, que viste de forma elegante e harmoniosa, aparece un tempo despois que non sabería precisar. Acende un cigarro e ofréceme un. É o primeiro xesto humano que ollo dende o mediodía. Preséntase como o doutor Duarte. Entrégame a súa tarxeta de visita. As súas primeiras palabras van encamiñadas a ganar a miña confianza. Ao principio trata sobre temas mundanos. Creo que sabe todo de min. Estudou a miña personalidade a fondo. Por fin entra en materia. Di que se coñezo os escritos dun tal *Jones* sobre arquetipos. En certa ocasión paréceme que lin algo sobre iso, pero non me atrapou esa lectura. Non sei onde quere chegar. Ante a miña ignorancia ilústrame cunha pequena clase maxistral. Certos símbolos imaxinarios ancestrais son constituíntes básicos do inconsciente colectivo. É de supoñer que os corpos e forzas de seguridade do Estado solicitan a axuda de mentes científicas; por iso, debo asumir que a óptica con que Duarte enfoca a cuestión ten o seu fundamento empírico, aínda que escapa ao meu talento comprendela. Trato de non resultar cínico porque o psiquiatra caeume ben, pero insinúolle que sería máis frutífero que lles participase esa teoría aos policías. Non semella inmutarse pola miña sutileza. Gústalle o seu traballo e está acostumado a tratar con individuos de toda clase. Creo percibir que pasei a un segundo plano; non parece interesado por min, ou xa sabe canto necesita saber. A súa hipótese vai máis alá e eu son unha simple peza nela.

Non deixa de ser tranquilizador. Sen saber que pensamentos bolen no seu cerebro, é doado descubrir que nunca me ollou como un perigo social. Ao contrario que os policías. Confío en que impoña o seu criterio, sexa cal sexa. Consegue que me sinta protexido.

Nos momentos de silencio mutuo que emprega en debuxar uns gráficos no seu caderno, aproveito para darlles renda solta aos meus pensamentos. Admirome de preocuparme pola miña sorte e non ter reparado nos sucesos prodixiosos que me revelan e dos que formo parte tan activa. Debe ser instinto de supervivencia. Ou que é algo tan fóra do meu entendemento que non o acabo de crer. Eu, convertido nun profeta da catástrofe. No entanto, os profetas son tipos pretensiosos que satisfán o seu ego aterrorizando as masas. Si, por suposto, necesitan que a súa audiencia sexa unha multitude presa do pánico. E nesa gloria de dubidoso bo gusto, atopan o seu sentido de ser. E coidan a súa estética vestindo túnicas adornadas por talismáns colgados sobre o seu peito. Ao seu lado son tan insignificante que ata veu a policía a aprenderme o que teño diante dos meus narices dende hai anos e non fun capaz de ollar.

O doutor, a modo de conclusión, fai unha pelota de papel coa última folla en que debuxara os seus borrachos e despídese con palabras de alento. Anticipame que, dende a súa óptica, son por completo inocente e en breve serame devolta a liberdade, aínda que antes terei que escoitar as consideracións dese improvisado tribunal que xa coñezo e do cal el fai parte. Téndeme a man e sae do alxube coa mesma cortesía coa que entrou.

Chegou o momento definitivo. Esta vez non se fixeron agardar demasiado. Fronte a min sitúanse os cinco personaxes cos que xa estiven tratando toda a tarde. Permanecen todos de pé, o que indica que van ser breves. Síntome abraiado ante este improvisado xuízo. E xa desexo que diten o seu veredicto porque a guerra de nervios á que me someteron estame vencendo.

Comeza a falar o xeneral. Di que polo seu cargo non está acostumado a pedir desculpas pero que, nesta ocasión, é inescusable facelo. O estamento militar basea as súas actuacións no honor e a miña retención durante unha tarde enteira merece xustificarse, se ben era imprescindible, ao fin de disipar as dúbidas que sobre a miña persoa existían. Continúa o seu argumento manifestando que fun obxecto dunha minuciosa investigación por parte das persoas máis capacitadas do país, sen que me poidan atribuír o mínimo indicio de traizón ou conspiración. Penso en cantas veces debe de ter utilizado esas palabras ante outros reos menos afortunados ca min. Remata o seu breve discurso descubríndome que esa mesma tarde, mentres permanecín nas dependencias policiais, a miña casa tamén fora sometida a un exhaustivo rexistro, sen atopar proba ningunha na miña contra. E impregnando a súa última frase dunha magnanimidade impropia do seu rango, déixalle paso ao ilustre psiquiatra militar, o doutor Duarte, quen será o encargado de versar sobre os feitos tan notables. E a súa conclusión será firmada e rubricada por todos eles, comisionados polo propio ministro do Interior para o asunto máis grave e extravagante que coñeceron nas súas longas carreiras ao servizo da nación.

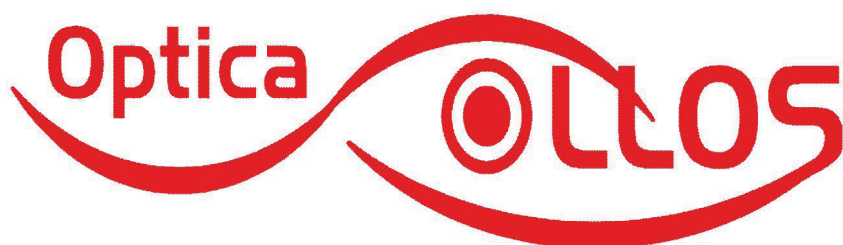
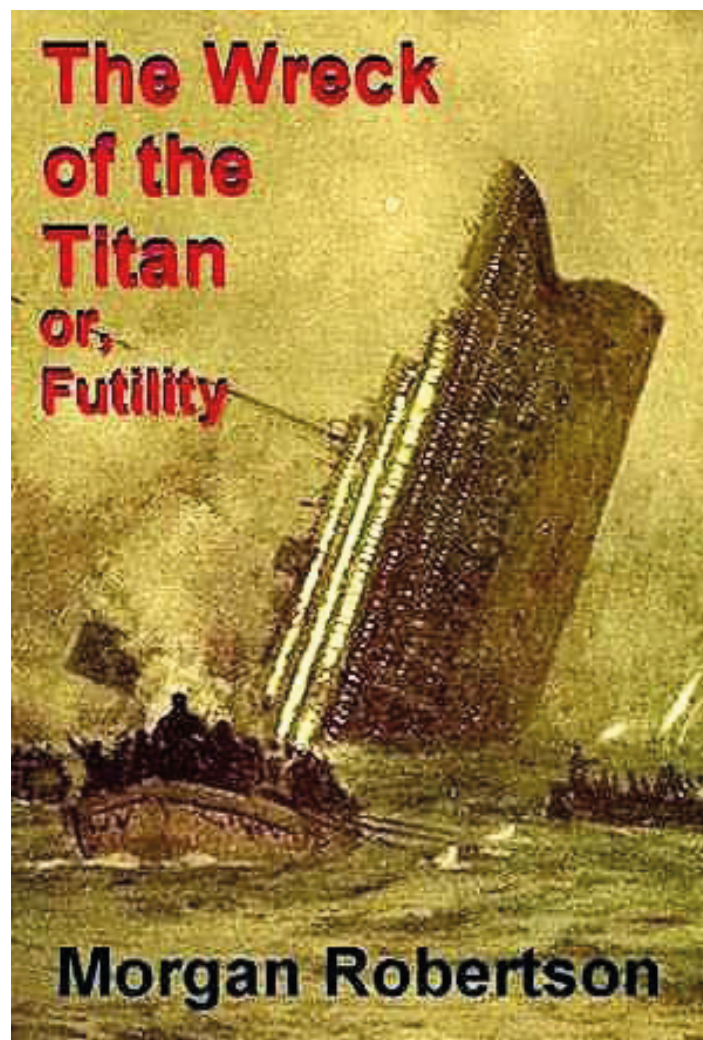
O psiquiatra, un pouco abraiado por tan solemne declaración, apresúrase a expor a súa hipótese para romper o silencio espeso que comezaba a provocarse.

Sen deixar de darme o tratamento de querido señor Martínez, dedica unhas breves palabras a enxalzar o grande traballo dos militares e policías na investigación, insistindo no seu absoluto misterio e o respecto aos dereitos individuais amosado ao longo de toda ela. Conclúe a súa primeira parte indicando que quedou fóra de toda dúbida a miña participación nun complot e ata nega a existencia de complot ningún. Ínstame despois a manter un silencio sepulcral sobre as conclusións do seu informe, dado o seu carácter de segredo de Estado.

Volve ao seu manido querido señor Martínez e inicia o seu soliloquio. Ocorren, ao seu parecer, feitos na historia da humanidade francamente desconcertantes. Dicía *Goethe* que algúns acontecementos soan, fan ruído antes de producirse. E, como exemplos indicativos e constatados, cita un pouco coñecido escritor inglés, *M. P. Shiel*, que en 1896 escribe unha novela sobre unha banda de asasinatos que sementa o terror por toda Europa queimando os cadáveres e titula a súa obra "As SS". Outro título profético vén da man de *Morgan Robertson*, que en 1898 publica unha novela titulada "Futilidade" na que o máis moderno transatlántico se afunde na súa primeira viaxe por chocar nunha noite de abril cun iceberg e, o máis arrepiante, o nome do buque é *Titán*. Outros moitos exemplos constatados fóronos revelados por *Dante*, *Jules Verne* e outros, pero con eses dous é suficiente para expor con claridade a súa hipótese.

Á súa forma de ver, continúa, o inconsciente colectivo do ser humano é capaz de captar feitos transcendentais próximos a producirse, e esa captura plásmase a través de seres individuais que de forma inconsciente lle dan publicidade. É a maneira de estar sobre aviso o que creou a especie humana. Como unha mutación inmaterial co fin da autodefensa. Sería a parte mística do proceso evolutivo. Outra aptitude, non biolóxica, para perpetuarnos. O mecanismo a través do cal se produce este fenómeno non está por completo desvelado, pero el apuntaría á idea de que certas persoas serían como antenas descifradoras desas mensaxes latentes no inconsciente colectivo. Incluso a inmensa maioría delas pasan desapercibidas, sendo excepcións as que conseguimos

descubrir. E termina dicindo que é moi probable que a humanidade evitara maiores calamidades grazas a estes presaxios, se ben permaneceu ignorante dos destinos funestos que lle agardaban. Aqueles cinco homes parecen satisfeitos do seu traballo. Ata contentos da miña inocencia. Van asinar a miña liberdade de inmediato. Pero iso non ten relevancia, xa me é indiferente. Non me atrevín a dicirlles que esta mañá enviei outro encrucillado ao xornal e que a palabra que ocupa a quinta liña vertical é... Apocalipse.

A Óptica da túa confianza!

Malecón de Cadarso, 3 (Xunto á ponte de San Lázaro) - Tlf. 981 82 42 60

NOIA

Badalada en Carnota

50 anos da estrea do Outes na Liga da Costa

Xosé Carlos Gz Anhón

Primeiro partido da Liga da Costa na Serra. Sieso, do Cee, e Calo, do Outes, maillo árbitro Lino Barreiro posan para a historia no campo do Bosque. (Paco Calo / arquivo do Outes F.C.)

No domingo de Entroido de hai 50 anos unha badalada outense soou en Carnota e escoitouse en toda a costa.

Todo viña dun pouco antes. En xaneiro daquel 1973 o Outes xogara en Santa Comba o seu primeiro partido oficial de fútbol; porque en outubro de 1972 acordárase formalmente (re)constituí-lo Outes Fútbol Club, federalo e entrar na Liga da Costa, despois duns anos en que o equipo participara, sen estar federado, en partidos amigábeis e torneos como o Ría de Muros.

En realidade, o Outes xa se fundara a finais dos anos 40 e xogaba entón no Areal, tras recolle-la remuda que viña do Sporting Club Serrano, co campo no Cotro, dende os anos 20.

Mais saltemos adiante dende alí uns 50 anos, que serían dende hoxe 50 atrás, para volvermos a 1973 e atopármolos na primeira Liga da Costa do Outes F.C., a da tempada 1972-73 (denominada así malia seren tódolos partidos en 1973, de xaneiro a maio).

É a 10.ª Liga da Costa e participan 10 equipos: Baio, Carnota, Cee, Esteirana, Noia, Portefío, Xallas, Negreira (campión da anterior) e os principiantes Corcubión e Outes.

Vén sendo unha segunda rexional e o equipo que remate campión poderá xogar unha promoción para ascender á primeira categoría rexional (rexional preferente), que abrangue toda a Galiza. Pola contra, non hai nada por abaixo e por iso non existe o risco de descender, mais o último clasificado será sinalado co singular trofeo do farol vermello.

O sistema de puntuación é o tradicional e lóxico. En cada partido dispútanse dous puntos, así que o gañador leva eses dous ou, de empataren, serán repartidos cun punto para cada equipo.

O Outes xogará os partidos de local no campo do Bosque da Serra, estreado uns anos antes, e volve ás súas históricas cores de raias brancas e negras despois dun tempo de encarnado. Entre outros xogadores, na portaría estarán Rateiro ou Brión; na defensa destaca Cartagena; no medio do campo, Paco Calo e Paco Carracho; como 10, Nolete e como retratista, Pilla. O presidente é Silvino Molinos Tuñas.

Estamos no domingo 21 de xaneiro de 1973, comezo da Liga. O Outes marcha ó campo do Carreiro de Santa Comba para xogar pola primeira vez un partido oficial. O resultado, 4-1 para o Xallas, non doerá; todo é arrancar. Ese día empatan o Esteirana e o Portefío (2-2) e o Cee e o Negreira (1-1), o Noia golea o Carnota (8-5) e o Baio o Corcubión (4-0). O Baio é o primeiro líder e o Corcubión é o primeiro farol vermello, posto en que estará toda a competición. Ó día seguinte, Frazier será esborrallado por Foreman, novo campión así dos pesados.

Na 2.ª xornada, 28 de xaneiro, O Bosque estréase na Liga da Costa recibindo o Cee, un dos favoritos. O Outes resiste mais o equipo de Sieso acaba gañando 1-2. O Noia, mentres, avasala 0-8 en Corcubión e pasa ó primeiro posto, que xa non deixará.

Na xornada 3.ª o Outes ten que xogar en Baio contra o decano da Costa, mais o partido é aprazado ó non se presenta-lo árbitro no campo do Balsiño. O principal da xornada será a vitoria do Noia por 4-0 sobre o Negreira. Este Noia S.D. é un equipo formidábel, con Quinito, Nando, Lete, Juanatey, Jaime, Castelo, Mario, o outense Andrés, o fabuloso Miculita... e Matito, que esta tempada é adestrador. Mesmo na vila noíesa hai outro club, o Industrial, que xoga na segunda división do Sar (na primeira están equipos como o Boiro ou o Arzúa). E o Noia é o seguinte rival do Outes. O campo do Bosque ve un abarrotamento impresionante ese 11 de febreiro e o evento aprobeitase para homenaxear e proclamar presidente de honra do Outes F.C. o doutor don Manuel Esperante, impulsor do fútbol outense xa dende a época do Sporting Serrano. Ponse diante o Noia 0-2 mais Nolete acende a esperanza cun gol antes de o Noia a apagar con outros dous e remata-lo partido 1-4.

O encontro seguinte será tamén de rivalidade: Esteirana-Outes. O Outes segue a paga-la inexperiencia e remata cunha derrota, esta máis dolorosa, por 7-0. A Esteirana ten bos futbolistas dirixidos por Pián, como Diego Mayo, Paquiño ou Manolito Fuentes, quen xogara antes e xogará despois no Outes. O Noia gáñalle ó Cee por 7-3. Vanse formando dous bloques que definirán todo o campionato; cinco equipos arriba: Noia, Portefío, Esteirana, Cee e Negreira; outros cinco abaixo: Baio, Xallas, Carnota, Outes e Corcubión.

Na 6.ª xornada o Outes sofre a 5.ª derrota en 5 partidos ó perder no Bosque contra o Portefío por 1-4. Cero puntos, 4 goles a favor e 21 en contra. Só o Corcubión está por detrás.

Un equipo do Outes nos seus inicios na Costa. Rateiro, Eladio, Terrete, Cartagena, Paco, G. Carballo, Paco de Fermin, Crespo, Chicho, Mayo, Nolete, Luis, Sendón (arquivo do Outes F.C.)

E chega o Día D.
4 de marzo de 1973, domingo de Entroido. Campo de Lombáns de Carnota, onde o Outes xa acadara éxitos antes de se federar. O Carnota ten un bo equipo, no cal destaca o gran Dominguiños, mais tampouco non vai ben e só leva 2 puntos dunha vitoria contra o Corcubión. O partido está moi emocionante cando de súpeto Chicho se disfraza de Pelé e dende case o medio do campo manda un balón a voar que sorprende todo o mundo, incluído o porteiro carnotán Faxe, ata entrar bombeado na portaría *de arriba*, a da entrada. Gol!! Os seareiros cativos do Outes corren abrazándose pola banda mentres os maiores calculan a distancia do voo nuns 40 metros. Aínda o Outes metería outro gol co maimiño Luis e o Carnota marcará o seu para pó-lo 1-2 e segui-la emoción, mais o marcador non volverá mudar nunha gran tarde de Rateiro na súa terra. E de todos. O Outes F.C. ten xa a súa primeira vitoria oficial.
O *La Voz de Galicia* contará dous días despois que *el Outes dio la campanada*.
Na mesma xornada, o Corcubión acada tamén o seu primeiro punto ó empatar co Negreira.
E o martes de Entroido, 6 de marzo, xógase por fin o partido que se aprazara en Baio. Remata 1-1 e o Outes fica xa con 3 puntos en 7 xornadas.
O sábado 10 inaugúrase en Compostela o Hospital Xeral e o domingo 11 enfróntanse na Serra os dous debutantes, o Outes mailo Corcubión, que comparten os puntos cun empate, 1-1. O Noia derrota *in extremis* por 3-2 a Esteirana e acada 8 vitorias en 8 partidos.
Na 9.ª e última xornada da 1.ª volta o Outes xoga no Cepelo. O Negreira, vixente campión, domina todo o partido de xeito avasador e anguriente, mais Rateiro ten unha actuación memorábel en que o para todo e, coa axuda de Cartagena, dos demais e dos postes, consegue que todo acabe 0-0. Ningún outro partido do campionato rematará sen goles. Na caldeira da Grixá, o Noia perde pola primeira vez, 3-2 contra o Porteño, que ten un grande equipo mais pasara unha crise xornadas atrás.
A 1.ª volta finaliza co Noia de líder con 16 puntos seguido do Cee con 14. O Outes é antepenúltimo con 5 puntos (1 vitoria e 3 empates), por diante do Carnota con 4 e o Corcubión con 2. Mentres, os últimos soldados dos E.U.A. vanse retirando do Vietnam do Sur.
Na 10.ª xornada (1.ª da 2.ª volta) o Outes segue co pulo e gaña pola primeira vez no campo do Bosque, 1-0 contra o Xallas cun gol ó final. É 25 de marzo e chegamos ó máis alto: sétimo posto. Tamén o Corcubión continúa a mellora e ten a súa primeira vitoria, 1-0 contra o Baio.
Porén, na seguinte, no campo de Raíces, o Cee, aínda aspirante ó campionato malia vir de perder en Negreira, golea 7-1 o Outes.
Na n.º 12, en 8 de abril, o Baio empata de penalti na Serra, 2-2, mentres o Noia sae derrotado pola segunda vez, 1-0 en Negreira.

Liga da Costa 1972-73		
1. ^a volta	2. ^a volta	Clasificación final
Xallas – Outes 4-1	Outes – Xallas 1-0	1.º Noia 31
Outes – Cee 1-2	Cee – Outes 7-1	2.º Cee 27
Outes – Noia 1-4	Outes – Baio 2-2	3.º Negreira 26
Esteirana – Outes 7-0	Noia – Outes 3-1	4.º Porteño 23
Outes – Porteño 1-4	Outes – Esteirana 1-1	5.º Esteirana 18
Carnota – Outes 1-2	Porteño – Outes 5-2	6.º Baio 14
Baio – Outes 1-1	Outes – Carnota 0-1	7.º Carnota 13
Outes – Corcubión 1-1	Corcubión – Outes 1-2	8.º Outes 11
Negreira – Outes 0-0	Outes – Negreira 2-4	9.º Xallas 9
		10.º Corcubión 8

E na 13.ª vai o Outes a Noia. Aquí non hai sorpresa mais o resultado é digno para os outenses: o Noia gaña 3-1. Ó seguinte día, 16 de abril, Nino Bravo partirá para sempre a un lugar máis alá do mar.
Máxima rivalidade no Bosque en 22 de abril coa visita da Esteirana. O Outes xa non é o novato da 1.ª volta no Artón e agora a Esteirana, malia comezar marcando, non pode pasar do empate: 1-1. No partido decisivo da Liga, Cee-Noia, o Cee vai gañando ata que no último momento marca o Noia un gol moi protestado por vir dunha presunta falta: 2-2; o Noia encarreira o campionato. E o Ajax de Cruyff encarreira outra Copa da Europa ó elimina-lo Real Madrid nas semifinais, tras fulminar antes o Bayern de Múnic. Despois gañará a final contra a Juventus.
Os dous seguintes partidos do Outes son derrotas, 5-2 na Ponte do Porto contra ese bo Porteño e 0-1 na Serra contra un Carnota que ía esquecendo a badalada da 1.ª volta.
Así, a penúltima xornada é importante porque, de perder no diminuto campo das Hortensias de Corcubión, o Outes tería o risco de rematar no farol vermello. Mais consegue vencer, 1-2, e deixar tal trofeo para o equipo compañeiro da estrea, que ten así a todo xogadores como Viriolo, Manolo ou Llanero. Canto ó trofeo bo, ese domingo o Noia gaña 2-5 en Esteiro e xa pode canta-lo *alirón*. Tamén Merckx consegue ese día a Vuelta, por diante de Ocaña, antes de levar tamén o Giro e renunciar ó Tour, o cal o propio Ocaña aproveitará.
Na última xornada, a 18.ª, 20 de maio de 1973, o Outes despide a súa primeira liga cunha derrota na Serra contra o Negreira, 2-4, con goles de Calo, de penalti, e dun Brión sorprendentemente dianteiro.
O Noia confirma o seu título gañándolle 4-1 ó Porteño no Santo Alberte e remata con 31 puntos (15 vitorias, 1 empate e 2 derrotas), seguido do Cee con 27.
Mentres, o Atlético de Madrid consegue o campionato español da 1.ª división tras derrota-lo Deportivo, que descende e non volverá en moito tempo. 50 anos despois, o Deportivo de La Coruña pasaría pola gloria e polo inferno mais nunca mudaría o nome para o galego.
O Celta gáñalle nesa última xornada ó Real Madrid e segue na 1.ª.
O Outes, pois, completa de xeito meritório a primeira tempada na Liga da Costa con 3 vitorias, 5 empates e 10 derrotas, 20 goles a favor e 48 en contra e un total de 11 puntos para ficar na oitava posición, por diante do Xallas e do Corcubión.
Remata máximo goleador, con 28 goles, Pastoriza, do Porteño, gañador así do trofeo Chacho, seguido de Mario, do Noia, e Miro, do Cee, e de Manolito, da Esteirana.
Despois, eses mesmos 10 equipos participarán na Copa da Costa. O Outes comeza nos cuartos de final, onde será eliminado tras perderlos dous partidos co Negreira (5-0 no Cepelo e 1-4 no Bosque). A final xogarana o Porteño e o Carnota e o equipo da Ponte do Porto gañará os dous partidos e levará a copa.
O Noia xogará a promoción á preferente, mais será eliminado na rolda previa polo Anduriña, campión das Rías Baixas, que finalmente subirá. Con todo, o Noia reforzarase aínda máis con grandes xogadores como Manín ou Severo e seguirá dominando as seguintes ligas ata acada-lo ascenso na de 1974-75.
O Outes aproveitará ese baleiro para, coa chegada de novos xogadores, especialmente dunha *lexión santiaguesa* (Salle, Palazón, Carballo...), gaña-la Liga da Costa en 1976 e a Copa en 1977.
Logo virán máis éxitos, como outras ligas en 1985 e 2015. Equipos irmáns, do Freixo e de Cando, serán compañía un tempo; e hoxe, malia que tras pasar períodos duros, mesmo de hibernación, o Outes F.C. é un club sólido cunha atención particular para a base.
Mais nunca esqueceremos que o Outes botou a voar nun domingo de Entroido de hai 50 anos, cun gol dende o medio do campo e uns rapaces abrazados pola banda mentres unha badalada soaba.

Desde Rusia con Añón (III)

Ramón Blanco

“Y si todo cuanto hay en vosotros de humano vibra hasta la raíz y se conmueve por la magia de una obra que fue, acaso, vertida del ruso al alemán, del alemán al francés y del francés al misérrimo español de un traductor catalán, que trabajó a peseta por página (y no creáis que exagero al mostráros esta escala de degradaciones literarias, porque hasta hace muy pocos años no han circulado entre nosotros sino versiones de esta índole), decidme: ¿qué riqueza estética no hemos de asignar a esta obra en su fuente originaria, en la lengua rusa en que fue pensada y escrita?”.

(Antonio Machado: “Sobre literatura rusa”, 1923)

Nobre oficio, ou arte, o da tradución. Neguemos o adaxio italiano e non mereza creto, sequera neste intre, a traizón; considerémola, no entanto, un acto puro de tradición: pór en contacto a xente e a cultura de afastadas e alleas terras, un acto de irmandade (de “entrega”, se acudimos á etimoloxía) e amor polo coñecemento. Quen traduce non só traslada conceptos dunha lingua a outra, senón que abre unha porta ao diálogo. No XIX, cando os narradores rusos eran traducidos ao francés, a alma eslava emprendía conversación coa auga común impregnada nas novelas francesas dos grandes xenios do século. E de aí volvía correr esa auga cara ás terras de España, a regar as follas escritas por Clarín, Galdós ou Pardo Bazán (autora do libro *La revolución y la novela en Rusia*, de 1887, onde recolle as conferencias que dictara no Ateneo madrileño un ano antes), quen dominaban a que era a lingua internacional da cultura naquel entón e estaban atentos á moda literaria que viña de París. A literatura rusa abríase camiño na cultura española a través de “traducciones no siempre directas, frecuentemente incompletas, defectuosas muchas veces”, advirte Antonio Machado. E así aconteceu coa tradución realizada por Añón da obra de Turgenev, a cal vimos debullando nesta serie de artigos. Lembremos que, polo que sabemos, a edición de *Los dos amigos* ficou incompleta na segunda entrega folletinesca aparecida no periódico *Crónica de la Guerra* en 1877.

Na escasa bibliografía que manexamos sobre a recepción de Turgenev no sistema literario hispánico nada atopamos referente a esta tradución. No *Diccionario Histórico de la Traducción en España*, aloxado nun portal dixital especializado no tema, a entrada que Roberto Monforte Dupret (eslavista da Universidade do País Vasco) dedica ao autor ruso recolle que a primeira obra que aparece en castelán é en 1858 no parisino *Correo de Ultramar*, e dá como primeira publicación feita en España unha na *Revista Contemporánea*, a partir de 1876. Mais a segunda data de publicación consignada é xa entre 1882-1883, nesta mesma revista (concretamente do libro *Fume*, que xa citamos nun artigo anterior e do que, como prometeramos, volveremos falar agora). Desde logo, como lembra o biógrafo autor da entrada, é crucial a importancia das revistas decimonónicas para a recepción, non só de Turgenev, senón de toda a produción literaria europea en xeral, e rusa en particular. A temática social dos libros deste escritor casaba ben coa realidade da época. Ademais, viña precedido dunha crítica favorábel en Francia, o cal era unha excelente carta de presentación, que veu acompañada pola promoción que lle fai Emilia Pardo Bazán nos seus escritos. No entanto, como lles

acontece a tantos autores, a súa obra irá pasando de moda, antes de ser recentemente redescuberta. De feito, xa na segunda metade do século XX a edición de Turgenev limitábase a uns poucos títulos, aquelas novelas de máis renome, entres as cales está *Fume*, mais non *Os dous amigos*. Neste sentido ao traballo de recuperación levado a cabo pola editorial Alba, que en 2009 no volume titulado *Novelas cortas* (seleccionado e traducido por Víctor Gallego Ballesteros) inclúe *Dos amigos*, engadiuse a nova versión desta noveliña (tamén sen o artigo inicial, como xa dixeramos) a cargo de Marta Sánchez-Nieves, publicada en Ediciones Invisibles en 2019.

Un bo indicador do éxito popular das obras estranxeiras nun país pode ser o do número de traducións realizadas. As de Turgenev ao francés comezan a partir de 1854, e en vida del irase publicando nese idioma a práctica totalidade da súa produción (as dúas derradeiras coleccións de textos seus saíran en 1885, dous anos despois do falecemento do escritor). Porén, no caso español, non foi Turgenev o escritor ruso máis traducido na segunda parte do século XIX, aínda que a novela *Fume* será unha das que parezan incrementar o interese para o mercado editorial co pasar dos anos. O xa mentado Víctor Gallego traduciuna, tamén para Alba Editorial (2003), mais dispoñemos de diversas edicións españolas. Debe ser tamén termómetro acaído para a popularidade dun produto cultural a pirataría intelectual sobre o mesmo. Mais disto, e doutros atentados aínda maiores contra os libros, falaremos nos vindeiros artigos.

(Continuará)

Pardo Bazán en 1887. Biblioteca Lázaro Galdiano